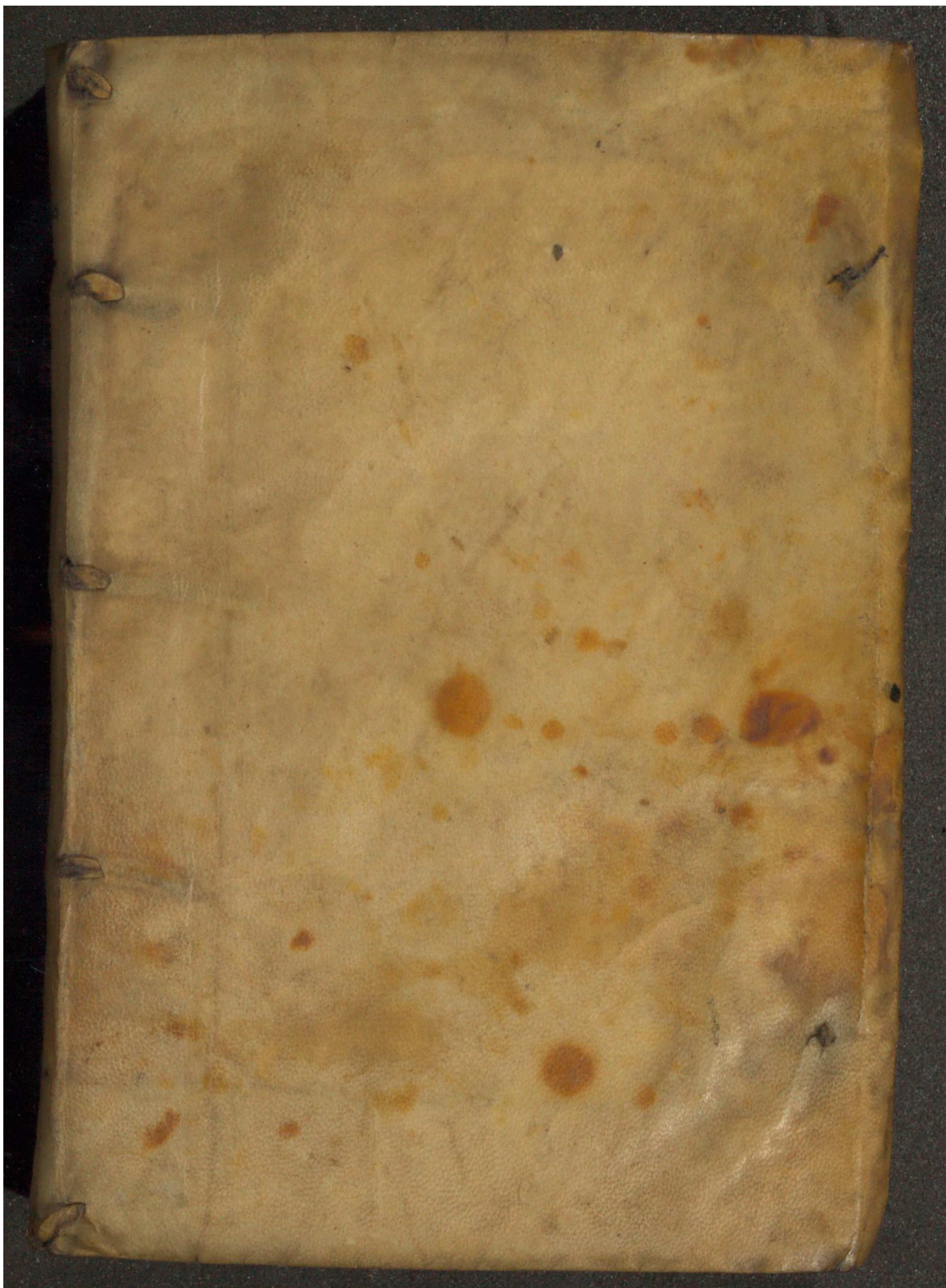
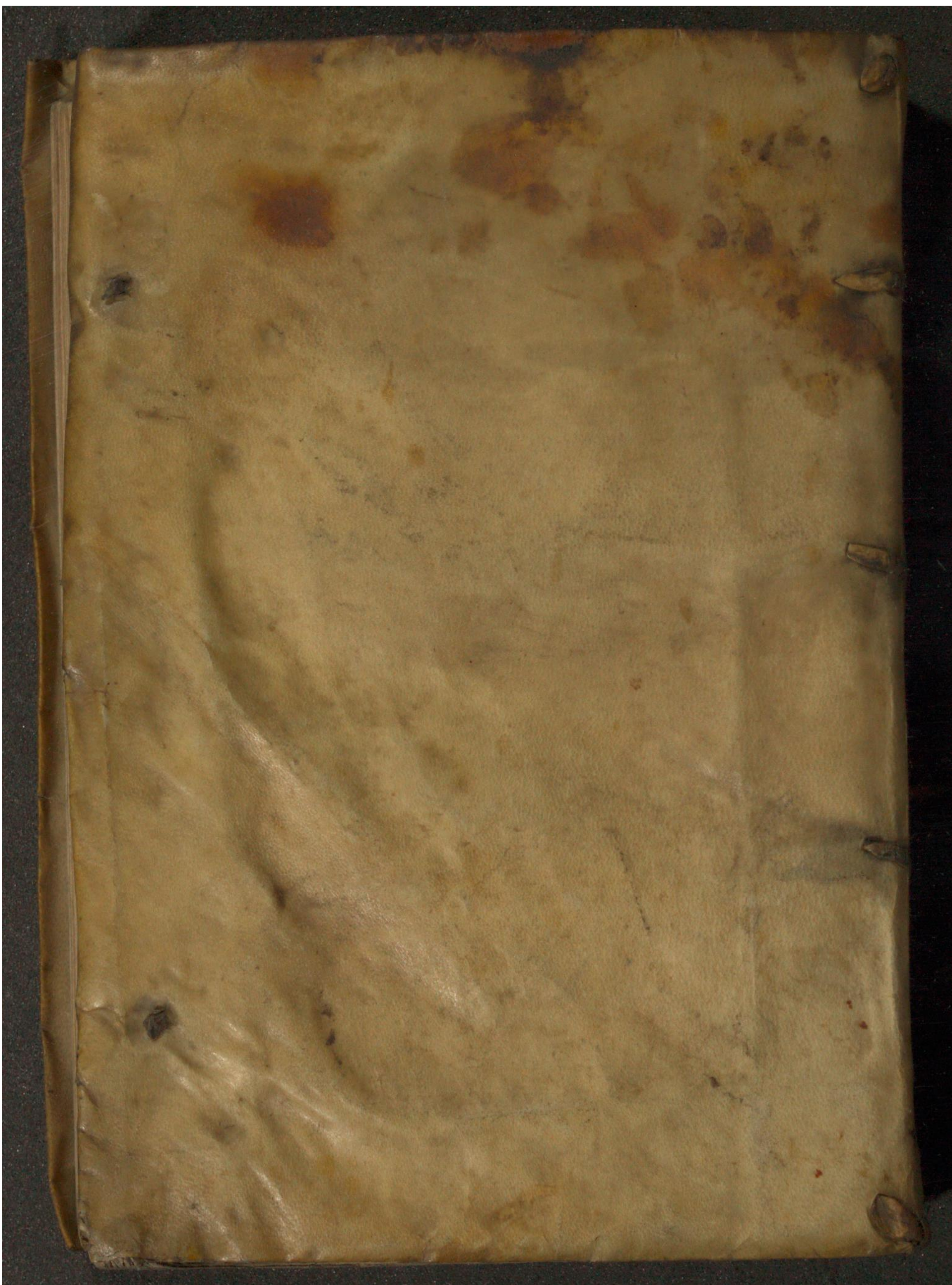
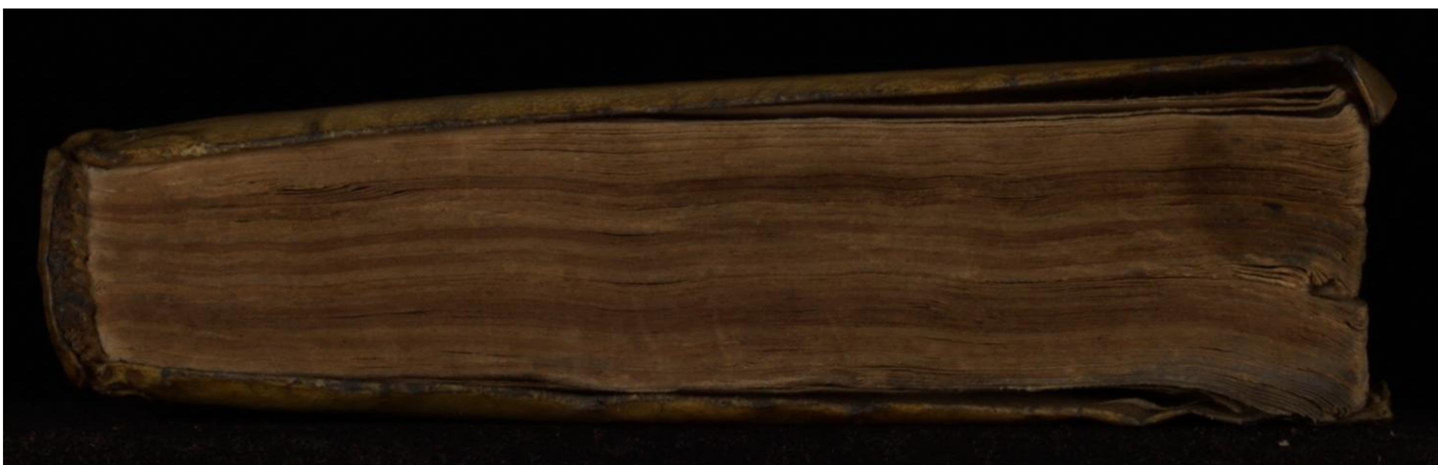

Monardis
1574

Sebastianus Faygus [illegible]

Dupl. L.V.57:

4394 (2) /A/2
4656 (2)

DE SIMPLICIBVS MEDICAMENTIS EX OCCIDENTALI INDIA DELATIS, QVORVM IN MEDICINA VSVS EST.

Auctore D. NICOLAO MONARDIS Hispalensi Medico;

Interprete CAROLO CLVSIO *Atrebate*.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini,
Architypographi Regij.
M. D. LXXIIII.

SVMMA PRIVILEGII.

PHILIPPI *Regis Hispan. &c. Ducis Brab. &c. Priuilegio cautum est, ne quis ante quadriennium citra Christophori Plantini voluntatem, librum* De Simplicibus Medicamẽtis ex Occidẽtali India delatis, quorum in Medicina vsus est, &c. *imprimat, aut alibi impressum importet, venalémve habeat, intra omnes ditionis eius fines. qui secus faxit; confiscatione librorum, & pœna fisco Regio exsoluenda, multabitur: vt latiùs patet in ipso diplomate.*

Subsig.

I. de VVitte.

GENEROSO, VIRTVTE ET ERVDITIONE PRAESTANTI VIRO, DN. THOMÆ REDIGERO, DN. SVO PLVRIMVM OBSERVANDO,

CAROLVS CLVSIVS.

DEO fœcunda eſt omniparens Natura, & ea humanæ mentis imbecillitas, Generoſe Redigere, vt ab vno homine recōditiſsima eius arcana erui nō potuerint: ſed alios atque alios exoriri neceſſe fuerit, qui ex eius latebroſo ſinu nonnulla proferrent à nemine antea obſeruata.

HIC, reliquis ſublimius volans, de cæleſtium orbium motu & aſtris acutiſſimè diſſeruit: alter, oceani profundum petens, de piſcibus & reliquis aquatilibus ſagaciſſimè diſputauit: tertius, auium & inſectorum: quartus, quadrupedum & reliquorum terreſtrium animalium naturam edocuerunt: alius, terræ penetralia recludens, lapidum, & aliorum quę ſub terra inueniuntur, generationem: plerique, plantarum varietate illecti, earum formas & facultates (quibus ſubinde ægri leuantur) in hominum vſum deſcribendas ſumpſerunt.

REI verò herbariæ ſtudium adeò immenſum eſt, vt abſolutam Plantarum hiſtoriam nemo hactenus euulgarit, ſed aliqui duntaxat ignotas nobis antea plantas interdum in lucem proferunt.

EX eorum numero eſt D. Nicolaus Monardis Hiſpalenſis Medicus, qui nuper aliquot plantas ex

America & nouo orbe delatas, Hispanico sermone duobus libris descripsit.

PORRO (vt eo studio mirificè semper delectatus sum) eius vtrumque librum Latinum feci: sed quoniam pleraque in altero repetit, de quibus in priore egit, & medicamenta similia per vtrumque librum dispersa sunt, vt concinniore ordine singula distribui possent, de duobus vnum feci, annotatiunculisq; aliquot & iconibus auctiorem reddidi, in eorum gratiam, qui Hispanicæ linguæ ignari sunt, meam operam plerisque non ingratam fore ratus.

TIBI autem, Generose Redigere, nuncupaui, vt aliqua saltem animi gratitudine declararem, multis me modis obstrictissimum esse, ob luculenta in me collata beneficia, quorum memoria animo meo nunquam excidet.

ET cùm Plantinus noster Aromatum historiã recudere vellet, eam auctiorem, & locupletioribus annotationibus, iconibusque insuper illustratam (quoniam eiusdem sunt argumenti) huic coniungendam tradidi.

HOC igitur tenue meæ obseruantiæ testimonium boni consulas, & quo semper in me fuisti animo esse pergas. Vale, Machliniæ, Idib. Septembr. M. D. LXXIII.

DE

DE SIMPLICIBVS MEDICAMENTIS EX OCCIDENTALI INDIA DELATIS, QVORVM IN MEDICINA VSVS EST.

Copal & Anime.

DVO *resinarum genera multum similia ex Hispania noua adferuntur, quorum vnum* Copal *vocatur, alterum* Anime.

COPAL *resina est admodum candida, & lucida, & transparens, magnis fragmentis, Diacitri valde transparentis haud dissimilibus, satis odorata, sed non perinde vt Anime. Ea Indi in suis sacrificiis suffumigij loco vtebantur, eamq; ob causam Sacerdotibus in templis suis frequenti in vsu, adeò, vt cùm Hispani nostri primùm eò appellerent, huiusmodi suffitibus naribus eorum admotis exciperentur.* Copal.

VTILIS *est ad frigidos capitis morbos, & Thuris, aut Anime vicem explet. Calida secundo gradu, humida primo. Resoluit ac emollit, ob partes quas habet aqueas.*

ANIME *arboris est lacryma seu resina, alba, ad Thuris colorem nonnihil vergens, verùm Copali magis oleaginosa. Defertur granis Thuris, sed craßioribus, quæ confracta luteum colorem ostendunt instar resinæ: gratißimi ac suauißimi est odoris, & prunis imposita, facilè consumitur.* Anime.

DIFFERT *ab Anime Orientali, quod neque tam candidum, neque tam lucidum sit. Orientale item magnis fragmentis adfertur transparentibus, ✱ ita vt nonnulli Charabe seu Succini speciem esse suspicati sint, quam Ambarum colliquatum nuncupant, è quo spherulæ precariæ tornan-* Anime orientale. Ambarum colliquatum.

Charabe, & eius natales.

tur, cùm nihil ſit minus: nã Charabe Bitumẽ eſt, cuius magna fragmenta hamis ferreis è mari Germanico eruuntur, vtpote quod è fontibus in ipſo mari manat, Bituminis modo, atque aëri expoſitum, ſtatim cogitur & denſatur, vt coniicere licet ex bacillis, & aliis maris purgamentis, quæ in fragmentis illis conſpiciuntur. Vnde eorum error colligitur, qui Populi lacrymam aut Pini eſſe putarunt. Hermolaus Barbarus vir doctiſsimus, ait Animæ Orientale colligi vicinis locis pago, in quo Thus naſcitur, & ab illius pagi nomine, Animæ vocari.

Succinum non eſt lachryma.

Anime Americum.

NOVÆ Hiſpaniæ Anime colligitur ex arboribus mediocris magnitudinis, per inciſionem, Thuris aut Maſticis modo.

Anime facultates.

HVIVS vſus eſt in pleriſque, ſed Capitis præſertim morbis, à frigiditate prouenientibus, & defluxionibus purgationes ſubſequentibus, cubiculis per hyemem (etenim aërem purgat) & capitis operimentis, dormire ſub noctem volentibus, ſuffitis, quinetiam ipſo capite, ſi qui cephalæa & hemicrania laborant: nam caput roborat.

MISCETVR emplaſtris & Ceratis, vbi roborare, & frigidos humores, flatuſq; reſoluere opus eſt. Thuris vicem ſupplet, cum in ſuffitibus, tum in iam dictis. Cerebrum roborat, emplaſtri modo adhibitum, atque etiam ipſum ventriculum reliquaſq; partes neruoſas, Cerati modo, tertia parte ceræ admiſta, atque ſic geſtatũ diutius, & ſubinde renouatum, frigiditatem è quacunque corporis parte elicit. Calida eſt ſecundo gradu, humida primo.

Xolochcopalli.
Copalcahuiel.

Gomara in Mexicana Hiſtoria duo Copalis genera facit; alterum rugoſum, quod Xolochcopalli vocari dicit, molle, Thuri ſimile: alterum, multo præſtantius, Copalcahuiel, quod plerique myrrham exiſtimarunt. Vulnerata arbore guttatim ſtillat liquor albus, qui ſtatim concreſcit.

* Qui plura de Orientali Anime volet, legat noſtras annotationes in cap. 8 lib. 1. Hiſtoriæ Aromatum. Nobilioris illius Orientalis Animæ fragmento, quod aliquot vncias pendebat, donatus ſum ante bien-

biennium à doctiſſimo Hugone Morgano Pharmacopola Londinenſi.

Refert Fragoſus, in India Occidentali arborem inueniri Toçotguebit, id eſt, lignum deſiderij ſeu exoptatum, dictam, Populo ſimilem, ſummi candoris, cuius materies, ob candorem, læuorem, & ſplendorem, ſummè expetebatur ad idola fabricanda. Sub cuius cortice naſcitur gummi ſeu Reſina, Thuri noſtro ſimilis, ſed candidior, & minoribus fragmentis, quo iſtic vtuntur, vt nos Thure. Toçot-guebit.

Tacamahaca.

DEFERTVR *item ex Noua Hiſpania, aliud gummi ſeu reſinæ genus, ab Indis* Tacamahaca *vocatum, quod nomen apud Hiſpanos retinuit. Colligitur vulnerata arbore, magna vt Populus, admodum odorata, cuius fructus ruber eſt, Pæoniæ ſeminis modo.* Tacamahaca.

PLVRIMVS *huius vſus eſt apud Indos, præſertim in tumoribus omnibus: nam eos mirabiliter reſoluit, maturat, & tollit, vti etiam omnes dolores ab humoribus frigidis & flatulentis prouenientes.* Tacamahacæ facultates.

COLORE *eſt Galbani (nec deſunt qui idem eſſe putent) vnguibus albis, vti Ammoniacum, odore graui, atque etiam ſapore, ita vt prunis iniecta, & naribus admota, mulieres vteri ſuffocatione laborantes ilico liberet. Vmbilico emplaſtri modo impoſita, vterum ſuo loco retinet: atque huius vſus adeo mulieribus eſt familiaris, vt ab eis maxima ex parte abſumatur, quandoquidem efficacia experiantur eius remedia, cùm in vteri ſuffocationibus, tum in roborando ventriculo. Nonnullæ delicatiores ambarum & moſchum addunt. Maximè vtilis eſt, ad reſoluendos & tollendos omnes dolores, ab humoribus frigidis & flatulentis prouenientes, emplaſtri modo adhibita: Eiuſdem eſt efficaciæ in tumoribus frigidis, quoniam eos reſoluit, maturat, & abſumit ilico. Non liqueſcit, ſed ita tenaciter ſemper adhæret, vt auferri, niſi opere abſoluto, non poſſit.*

EXPERIMENTO *comprobatum eſt, qualeſcun-*

que defluxiones reprimere, linteo exceptam, & ad vtramque aurem, aut eam ad quam fit defluxio, adpositam. Temporibus imposita cerati modo, defluxum in oculos, aliasq; faciei partes detinet. Dolorem dentium sedat, dentibus, etiam corruptis, imposita: atque si hac dens corruptus vstuletur, prohibet ne corruptio longius serpat. Pectori & humeris vt emplastrum imposita, dolores eorum finit.

Emplastrum stomachicum.

Ex ea, styracis tertia parte, & ambari momento, fit emplastrum stomacho longè vtilißimum: siquidem eum roborat, appetitum ciet, concoctionem iuuat, & flatus discutit. Eodem modo cerebro imposita, eum roborat, & dolores aufert. Magnæ est efficaciæ, in doloribus coxendicis, & omni articulorum morbo, præsertim si ab humoribus frigidis aut mixtis proueniant: quoniam eius resolutio adstrictionis particeps est, qua de causa mirum in modum partes roborat.

Sola, iuncturarum aut neruorum vulneribus imposita, ea curat: nam statim suppurat & spasmum prohibet. ego tertiam partem ceræ admisceo, quoniam faciliùs inducitur.

In summa, adeo celebris est eius vsus, vt plebs ad qualemcunque dolorem aliud remedium non norit, modò non sint inflammationes admodum calidæ: sed & in his admodum vtilis est, in morbi declinatione, ad discutiendum qui supererat humorem. Calida est initio tertij gradus, multæ adstrictionis particeps, & sicca in secundo.

Caraña.

Caraña.

Ex Continentis parte interiore, per Carthaginem & Nomẽ Dei, defertur resina colore Tacamahacæ, sed splendidior, liquidior, ac densior, lingua Indica Caraña dicta, quod nomen etiam apud Hispanos retinuit, odore Tacamahacæ, sed grauiore. Pinguis est & oleaginosa, ideoq; tenax sine multa

multa adglutinatione & colliquatione. Medicamentum nouum est, quod decem annis elapsis primùm huc illatum est.

EA vtuntur Indi in tumoribus & omnis generis doloribus. Ad eosdem morbos laudatur, quos Tacamahaca curare solet, & minore temporis spacio vires suas exerit: sic vt quos Tacamahaca non curarit, Caraña sanet. Exemplum vidimus in eo, qui ob humeri cruciatus, iam multo tempore brachium mouere non poterat, tametsi Tacamahaca vsus esset: sed postquam Caraña vti cœpit, triduo sanitati restitutus est. Carañæ facultates.

MIRA est eius vis in iuncturarum doloribus: nam imposita, facilè eos curat, modò nulla sit calidorum humorum influxio. Tumores inueteratos dissoluit, desluxiones humorum frigidorum aut mixtorum sistit: ad quosuis neruorum & cerebri dolores valde vtilis: Vulneraq; recentia, neruorum præsertim & iuncturarum nullo alio admixto medicamento sanat. Desluxiones in oculos & alias partes reprimit, ad aures atque temporibus imposita. Excedit secundum caloris gradum. Colligitur vti superiores, vulneratis arboribus.

SED ex eadem Carthagine noui regni prouincia, allata ad nos est Caraña quædã purior, & Balsami modo limpida, superiore multò præstantior, vtilior, & odoratior. Caraña purior

Oleum Cicinum.

GELISCO nouæ Hispaniæ prouincia, oleum seu liquor quidam adfertur, cui, oleum ficus infernalis Hispani nomen indiderunt, eo quòd ex arbore cùm fructu, tum foliis simili Ricino, sed in maiorem altitudinem, ob soli vbertatem, excrescente, elicitur. Oleum ficus infernalis.

EADEM vero ratione hoc oleum Indi eliciunt, quam docuit Diosc. lib. 1. cap. 30. hoc est, contuso semine, deinde in aqua cocto, postremùm oleo innatante cochlearibus excepto. Oleorum eliciendorum ratio.

Hæc eliciendorum oleorum ratio è seminibus & fructibus, Indis admodum familiaris est, quippe qui nullam expressionem norint: sed etiam hoc oleum eo modo quàm expressione facilius elicitur.

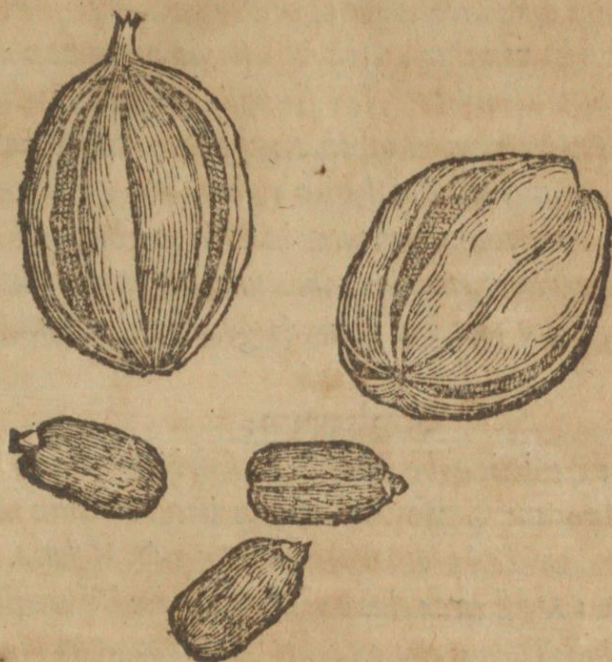
Olei cicini facultates.

MAGNIS *viribus pollet istud oleum, veluti experientia, & multo eius vsu comprobatum est, cùm in India, tum in his regionibus. Omnes morbos ab humoribus frigidis prouenientes sanat: omnes tumores dissoluit, flatusq; discutit, præsertim ventris, eamq; ob causam non modo in Anasarca vtile, sed in omnibus hydropisis generibus, si venter eo inungatur, & aliquot guttæ vino aut alio liquore commodo exceptæ sorbeantur, etenim aquas euacuat, quod etiam minore noxa facit, clysteribus iniectum. Ventriculum frigidis humoribus & flatibus liberat: & coli doloribus vtile, si partes affectæ eo inungantur, & aliquot guttulæ sumantur. Efficacius subuenit Ilei doloribus, vt experientia nos docuit. Dolores iuncturarum, modo à causa non admodum calida proueniant, tollit, humorem euacuando, si aliquot huius olei guttæ pingui iure gallinæ dissolutæ sumantur. Partes corporis contractas, si eo inungantur, curat, neruos emolliendo, & extendendo. Stomachum, vterum, & lienem obstructionibus liberat inunctione. Aluum puerorum emollit, illito toto ventre, atq; ventris animalia pellit, maximè si eius vna aut altera gutta è lacte aut iure pingui propinentur. Ad psoras & vlcera capitis manantia valet: prodest aurium doloribus, & omnibus cutis vitiis, varosq; mulieribus plerunque infestos illitu expurgat.*

CALIDVM *est initio tertij gradus, humidum secundo.*

RICI-

RICINVS AMERICVS.

Hoc Ricini genus ego vidi, quod ante aliquot annos ex America adferri cœpit, vulgari paulo maius, cuius operimentum seu siliqua illa triangula quæ semina continet, tuberculis asperis non est obsita, vt in vulgari; sed læuis & cinerei coloris. Ipsum granum siue semen vulgari simile, nigrũ tamen & nõ maculosum vt illud, mirifica (vt aiunt) purgandi facultate præditum: nam etiamsi dimidia tantum vnius grani pars sumatur, valenter supernè & infernè purgare referebat qui mihi dabat, & Curcas istic ab incolis vocari.

ET quandoquidem in ricini mentionem incidimus, videre memini, dum Hispanias peragrarem, circa Malacam, & Calpen ad fretum Herculeum, aliisque maritimis Bęticę locis, Ricini plantas crassitudine humana, altitudine verò trium hominum, multis prægrandibus ramis brachiatas instar aliarum arborum: hi rami (multis enim annis durat arbor) tertio aut quarto quoque anno putari solent. Exactissimè sane conueniebant Diosc. descriptioni. Refert etiam Bellonius lib. 1 obseruat. cap. 18. magnas in Creta insula Ricini arbores se obseruasse. An vero his similis sit ea arbor quæ Curcas Americorum profert, plane ignoro, cum is qui inde fructum eum attulisset, arboris formam describere non posset, & eum siccum, qualem hîc exhibeo, duntaxat viderim.

Bitumen.

Bitumen.

IN *Cuba inueniuntur fontes iuxta littus maris, Bitumen nigrum manantes, veluti pix, grauis odoris, quo Indi in morbis frigidis vtuntur. Hispanis seruit picandis nauibus, quia pici nauali similis est, sed seuum admiscent, vt melius induci possit. Veterum Naphtham esse puto, cuius duos fontes Babylone inueniri Posidonius refert, albæ & nigræ.*

Naphtha.

Bituminis facultates.

NOS *eo Bitumine vtimur in vteri morbis, quòd eum suffocatione liberet, naribus admotum, aut vuluæ inditum.*

CALIDVM *est in secundo gradu, & humidum in primo.*

Ambarum.

Ambar griseũ.

NVNC *mittit nobis Florida noui orbis prouincia* Ambar *quod vocant* Griseum, *idq́; in littus eiectum inuenitur à Canaueral ad promontorium vsque D. Helenæ.*

Ambar bitumen est.

VARIA *est circa eius originem opinio: sed verißimum est, Bituminis genus esse ex fontibus in alto mari manans, quod aëri expositum, ilico densatur, vt solent pleraque, quæ sub marinis aquis tenella & mollia sunt, at aqua exempta, durantur, vt Corallium, Succinum.*

SOLVS *Simeon Sethi & Aëtius inter Græcos eius meminerunt, è quibus prior, Bituminis modo è fontibus suis manare asserit, peßimũq́; id esse quod à piscibus deuoretur.*

Ambar nõ est sperma Balenæ.

INDE *conuellitur eorum opinio, qui Balenarum sperma esse asserunt, ex eo decepti, quòd interdum in Balenarum ventriculis inueniatur, quæ illud aquis innatans nonnunquam deuorant, alimentum esse existimantes.*

VERVM *est, meo tempore Balenam circa Canarias quas fortunatas insulas putant, captam, in qua inuentæ sunt plus quàm quatuor Ambari libræ: postea tamen infinitas Balenas cum suis catulis interfecerunt, sed nihil Ambari in eis inuentum est.*

NON

NON desunt qui Ambar ex fructu quodam ad maris littus nascente fieri dicant, qui Aprili & Maio mensibus maturescit, & odoratus est, quem decidentem vorant Balenæ, quasi fructus in alimentum cedens, aliud quàm sanguinem & carnem generare posit.

OPTIMI delectus est, vt nonnihil ad rubedinē tendat, album non æquè bonum, nigrum deterrimum. Ambari delectus.

EXCALFACIT, resoluit, roborat, quocunque tandem modo applicetur: nam calidi est temperamenti & sicci, cum pinguedine quadam, quæ illi facultatem emolliendi tribuit.

VARIÆ sunt Ambari facultates: nam cum oleo florum mali Arantij siue Assyrij in calente mortario permixtum, & vnguenti modo capiti illitum, illius dolorem leuat, cerebrum roborat & neruos, & frigidos qui infarcti sunt humores resoluit: ad eadem efficax, emplastri modo cum Alipta muscata assiduè gestatum. Ambari facultates.

EIVS solius, aut cum moscho & ligno aloës permixtæ olfactu, cerebrum roboratur, memoria augetur, spiritus vigor & cordis vires reficiuntur: ideoq; in pestis contagiis eius odor adprime vtilis est, nec minus his qui frigidis defluxionibus vexantur, conuenit, si capitis tegmina atque etiam cubiculum vbi dormiunt, per hiemem eo suffiantur.

MAXIME prodest senibus, quòd illorum spiritus vegetet, cor & cerebrum roboret, & crassos lentosq; humores quibus plurimùm abundant, extenuet, siue cibis indatur, siue vestes suffiantur, siue cerebro cordisq; regioni applicetur, siue vino, quo sibi faciē & manus abluūt, permisceatur.

SCOBI magnetis, galbanoq; miscetur, & emplastri modo mulierum vmbilico impositum, vterum suo loco retinet, & reliquos eius morbos profligat: eius autem assiduus odoratus prodest vteri procidentiis, suffocationibus verò, in

Liquid-

Liquid-ambar diſſolutum, & xylo exceptum, vteriq́ʒ ori inditum.

Catapotia pro ſterilibus.

STERILITATI *à frigidis humoribus ortæ, hac cōpoſitione mederi ſoleo, quæ recipit Ambari partes duas, raſuræ eboris tenuiſsimè tritæ vnam, pulueris ligni aloës partem dimidiam, cum algaliæ momento fiunt catapotia, quorum tria pendentia drachmam vnam ſingulis triduis dabuntur, & emplaſtrum vmbilico, peſſum vteri colo imponetur, purgatis tamen prius vti decet.*

Emplaſtrum ex ambaro.

E X *eo, alypta moſchata, & ſtyrace fit emplaſtrum ſcuti forma, quod ſtomacho adpoſitum, eum doloribus liberat & excalfacit.*

Catapotia alia.

Ex eadem maſſa factæ pilulæ, & mane ſumptæ, flatus diſcutiunt, concoctionem iuuant, & appetentiam excitant, idem præſtat ex vino odorifero mane ſumpta hæc maſſa.

TRITVM *ambar & cera lutea exceptum, cordis regioni vtiliſsimè imponitur, ad ſedandos dolores à flatibus aut alia quauis cauſa (modo calida non ſit) prouenientes.*

EADEM *ratione qua ſenibus, melancholia laborantibus etiam conuenit, & paralyticis, ſi eo aut eius mixtura ſuffiantur, aut cerebrum, totaq́ʒ ſpina eo inungãtur: etenim Ambar præ cæteris medicamentis neruos & cerebrum roborat. Quinetiam epilepticis fumus illius, naribus exceptus, conuenit, ſiquidem eos excitat, &, ſi aſsiduè id odorentur, non tam facilè, neque tam vehementer eo morbo corripiuntur.*

Ambar inebriat.

ILLVD *admiratione dignum, quod Simeon Sethi ſcribit. Si quis Ambar odoretur antequam vinum bibat, eum veluti ebriũ ferri, ſi verò initiatur vino, maximè inebriare.*

Liquid-ambar, & eius oleum.

RESINA *quam* Liquid-ambar, *& oleoſum quiddam, quod oleum de* Liquid-ambar *vocamus, ad nos ex Hiſpa-*

Hiſpania noua adferuntur, vtrumque odoratiſsimum, præſertim oleum, quod delicatioris & ſuauioris eſt odoris.

ES T *verò Liquid-ambar reſina collecta per inciſionem ex arboribus vaſtæ magnitudinis, pulchris & ramoſis, cuius folia hederaceis ſimilia ſunt, Ocoçol Indi vocãt, cortice craſſo, cinereo, qui inciſus aut vulneratus craſſum Liquid-ambar eiaculatur, cui cortex comminutus, odoris cauſa admiſcetur, vt ſcilicet ſuauius & diutius ſpiret in ſuffitibus.* Liquid-ambar. Ocoçol.

V B I *naſcuntur eiuſmodi arbores, fragrantiſsimus eſt aëris odor, adeo vt Hiſpani primum eò appellentes, iſtic aromata naſci, atque adeo eas aromatiferas eſſe arbores exiſtimarent.*

T A N T A *quantitate in Hiſpaniam infertur Liquid-ambar, vt mercium vicem ſuppleat, vtribus & doliis eo impletis: eo etenim hîc vtimur in ſuffitibus, odoramẽtis, paſtillis, Styracis liquidæ loco, cuius odor proximè ad hunc accedit: adeò autem validus eſt, vt celari, etiam ſuffitibus nõ additum, non poſsit, & totas ædes, ſi eius ſit copia, atque adeò plateas ſuo odore impleat.*

P L V R I M V S *in medicina eius vſus eſt: nam calfacit, roborat, reſoluit, & anodinum eſt. Cerebrum, per ſe illitum, aut aliis aromatibus admixtum, roborat, & doloribus liberat, omnigenoſq́; dolores à cauſa frigida, vt emplaſtrum impoſitum, mitigat. Ventriculo adprimè vtile, ſtomachici modo adhibitum: etenim ipſum roborat, concoctionem iuuat, digerit, concoquit, & appetentiam excitat.* Liquid-ambar facultates.

C V M *Styracis, Ambari, & Moſchi momento mixtum emplaſtri conſiſtentia, & ſcuti forma ſuper alutam extenſum, omnibus prædictis morbis maximè prodeſt, eiuſq́; emplaſtri ob inſignes facultates in hac vrbe laus eſt. Calidum in fine ſecundi gradus, humidum in primo.*

E x *eo recèns collecto, & eo loco poſito, vt per ſe tenuior*

eius

Oleum de Liquid-ambar.

eius substantia stillare possit, oleum quod de Liquid-ambar *nuncupant, elicitur, multo perfectissimum, eoq; longè suauius. Sunt qui expressione etiam eliciant, vt maiorem quantitatem colligant: nam chirothecis imbuẽdis plurimum absumitur.*

Eius facultates.

VTILE *est medicamentum ad plerosque morbos frigidos; nam calfacit, resoluit, & omnem tumorem emollit: itaque vteri tumoribus, obstructionibus prodest, mensesq; prouocat. Calidum ferè in tertio excessu.*

SCIENDVM *tamen est, plerosque hoc ex India inferre non perinde bonum, quoniam è ramis eius arboris comminutis & coctis, pinguedinem innatantem colligunt, venduntq; pro legitimo.*

EIVS *arboris pampini & summitates in fasciculos collecti vestibus & stragulis, ab Indis inseruntur, odoris gratia, in eumq; vsum, Hispanis etiam vendunt.*

Balsamum.

Balsamum.

LAVDATISSIMVS *ille liquor, qui, ob excellentes & mirabiles effectus,* Balsamum, *ad veri Balsami (quod in Aegypto nascebatur) imitationem, nuncupatur, in Hispania noua elicitur ex arbore Punica malo maiore, cuius folia vrticæ similia, serrata & tenuia sunt, Indi Xilo [Gomara Zilo] vocant.*

Balsami extrahendi duplex ratio.
Prior.
Altera.

FIT *autem duobus modis. Vno, multis incisuris vulnerato arboris cortice, qui tenuis est, è quibus liquor emanat, tenax, subalbidus, excellentissimus & perfectissimus, sed adeo pauca quantitate, vt ad nos non inferatur. Altero, Indis admodum familiari, in eliciendis succis ex quauis arbore. Ramos atque etiam truncos arboris assulatim & minutim concisos, in lebetem amplissimum iniiciunt, multa desuper adfusa áqua: bulliunt omnia & feruent quantum satis esse putant, igne sublato frigescere sinunt, & conchiliis*

oleum

oleum ſupernatans colligunt. Id verò eſt, quod in has regiones inuehitur, & quo vulgo vtimur, colore ex nigro rubente, odoris ſuauiſsimi. Vaſculis argenteis, vitreis, ſtanneis, aut fictilibus vitratis aſſeruatur, aliam omnem materiem penetrans.

IN *medicina huius vſus receptus eſt, non nuperrimè, ſed ſtatim eo ferè tempore quo Hiſpania noua nobis patefacta eſt: nam cùm Hiſpani Indos ſua vulnera hoc ſucco glutinare animaduerterent, illos ſtatim imitari cœperunt.*

CVM *primùm in Hiſpaniam illatum eſt, ob eius inſignes facultates magna fuit, vt decet, æſtimatione: eius vncia nunc viginti, nunc decem ducatis æſtimabatur; at nunc temporis eius libra non pluris, quàm tribus aut quatuor ducatis æſtimari ſolet. Romam primùm delatum, eius vncia centum ducatis vænit: poſtea, tanta eius quantitate illata, vileſcere cœpit, & etiam gratis quodammodo dari, vt ſolet in rerum abundantia ſiue raritate plerumque contingere. Nam cùm magno væniret, omnes eius virtutes admirabantur atque requirebant: poſtquam verò eius imminutum eſt precium, non æſtimatur, cùm tamen idem Balſamum ſit quod fuit cùm centum ducatis vncia venderetur.* Balſami æſtimatio.

ET *ſanè, licet nihil aliud nobis intuliſſent Indiæ, quàm hoc mirabile Balſamum, Hiſpanorum tamen labor in illis inueſtigandis non inutilis exiſtimandus eſt: etenim iam multis annis periit id Balſamum, quod in Aegypto naſci ſolebat, nec vſquam gentium amplius inuenitur: idcirco nobis Deus opt. max. eius loco Balſamum nouæ Hiſpaniæ dedit, quod meo iudicio inferius non eſt Aegyptiaco, ſi mirabiles eius effectus & vtilitates conſideremus.*

TRIFARIAM *verò in medicum vſum recipitur: nam aut interius aſſumitur, aut exterius inducitur, aut medicamentis chirurgicis admiſcetur.* Balſami triplex vſus.

Interius assumptum.

INTVS *assumptum mane ieiuno ventriculo, asthmaticis vtile est, & vesicæ doloribus: menses etiam ciet, vt & pessi modo subditum. Eius quatuor aut quinque guttulæ vino aut aqua rosacea in cochleari exceptæ & diluculo sensim in guttur instillatæ, sic vt linguam nō contingant (nam Balsami sapor diutius in ore hærens forsitan nauseam etiam moueret) veteres stomachi dolores finiunt, eumq́ roborant, coloremq́ commendant & anhelitum. Iocinori prodest, obstructiones aperit, atque iuuentam conseruat. Magnæ existimationis vir mihi probè notus, ab eius vsu nullos dolores sensit, & tametsi senex, tam validus est, vt iuuenis videatur. Phthisicos leuat, & sterilium vterum expurgat, pessi modo adhibitum.*

Foris additum.

FORIS, *calidum cum plumula illitum, omnes cruciatus ex humoribus frigidis prouenientes tollit, præsertim si linteum Balsamo delibutum adponatur. Tumores œdematodes discutit & absumit: quamlibet corporis partem roborat. Capiti illitum, cerebrum reficit & fouet, omnemq́ humorem noxium absumendo, dolores tollit. Paralyticis succurrit, cerebro, ceruice, spina, & ea parte quæ paralysi tētata est, inunctis: eadem ratione, ad omnes neruorum morbos & contractiones vtile est. Stomacho illitum, eum roborat, concoctionem iuuat, & flatibus obstructionibusq́ liberat, sicuti & Lienem, quem etiam emollit. Nephritidem, nec non ventriculi dolores à causa frigida aut flatibus ortos, calidum loco dolenti impositum sedat: idem præstat pani calido inditum, sicq́ adpositum. Vrinam ciet & expellit illitum. Summè laudatur in articulorum doloribus, præsertim coxendicum, quòd omnem duritiem & tumorem residuum discutiat.*

Cheirurgicis medicamentis inditum.

CHEIRVRGICIS *remediis inditum, valdè vtile est: & quia molestum esset omnia enumerare, eius iudicio*

ea

ea relinquo, qui eo vtetur, vt id scilicet aliis medicamentis commisceat, quæ ad rem vtilia esse iudicabit. Vulgare sanè admodum est eo in recentibus vulneribus vti; nam statim ea sine suppuratione glutinat, quinetiam in iis vtile, vbi contusio adglutinationem impedit; quòd statim digerat, & reliqua præstet quæ ad vulneris vsque glutinationem necessaria sunt, vt non abs re Pauperum cheirurgia censeri possit: eaq; de causa paucæ sunt in hac vrbe ædes, in quibus non seruetur Balsamum. Neruorum, iuncturarumq; vulnera præ reliquis medicamentis ad cicatricem perducit, contractionemq; prohibet. Capitis vulnera curat, modò cranium illæsum sit: sic etiam omnia recentia vulnera in qualibet corporis parte, modò sint simplicia. Antiqua vulnera, per se, aut cum alio vnguento impositum, mundificat, & ad cicatricem perducit. In diuturnis febribus, spina eo calente inuncta dimidia hora ante paroxismum, & ilico quinque aut sex guttis eius in vino sumptis modo prædicto, horrores discutiuntur, si ter aut quater id remedium repetatur.

GVSTV est acuto, & aliquantulum amaro: vnde colligere licet, adstrictionis particeps esse, calidum & siccum in secundo gradu.

NVNC ex noui orbis continenti magna quantitate inferri cœpit Balsamum per incisionem extractū ex arboribus iis similibus, quæ in noua Hispania nascuntur, vbi Balsamum decoctione colligitur. Sunt autem eæ arbores vastæ magnitudinis, & ad radicem vsque ramosæ, duplici septæ cortice, altero crasso Suberini modo, altero tenui, interno, materiem arboris amplectente. Ex eo quod inter vtrumque corticem est spacio, incisione Balsamum educitur, alba limpidissimaq; lacryma suauissimi odoris, qui insignes eius facultates statim prodit. Et certum est eius guttulam potiorem esse, alterius quod decoctione extrahitur libra, (Balsamum purius.) (Balsami arboris historia.)

tametsi miraculosos eius viderimus effectus.

Balsami fructus.

HVIVS fructus (qui penes me est) exiguus pro arboris magnitudine: etenim ciceris aut Pisi grano maior non est, amari gustus aliquantulum, inclusus extrema siliqua angusta, digitum longa, alba, & tenui. Eo fructu sese suffiūt Indi, ad capitis dolores & defluxiones.

Resina abiegna.

Resina Balsami facultatibus prædita.

IBIDEM etiam colligitur liquor siue resina, quam abiegnam vocāt, ex arboribus spuriis, quæ neque Pinus, neque Cupressi dici possūt, sed Pino altioribus, & Cupressi modo rectis. In harum arborum cacumine vesiculæ quædam enascuntur nunc magnæ, nunc paruæ, quibus confractis guttatim stillat liquor admirandus, quem Indi diligenter conchis excipiunt, sed tanto labore & molestia, vt multi viri exiguam admodum quantitatem singulis diebus cogant.

EIVS vsus est in omnibus ad quæ Balsamum conuenit: siquidem vulnera optimè curat, dolores ex materia frigida & flatulenta progenitos mitigat. Vtilis item est stomachi vitiis ab humore frigido aut flatibus, sumpta ex modico vino albo, vt in Balsamo edocuimus.

Resina Carthaginensis.

Resina Carthagineñsis, & eius facultates.

NVNC etiam nobis mittit Carthago noui orbis prouincia resinam quandam purissimam & odoratissimam, abiegna aut Terebinthina Veneta multò præstantiorem, iisdem facultatibus seu maioribus præditam, quàm sit selectissima Terebinthina. Experientia docuit, vtiliter iniici neruorum, articulorum, pedumq; vulneribus, & antiquis vlceribus: magno etiam commodo, ea elota & præparata matronæ sibi faciem oblinunt.

Tabaco.

PLANTA Tabaco antiquitùs in vsu fuit Indis, Hispaniæ præsertim nouæ accolis, ad vulnera curanda. Paucos ante

ante annos in Hispanias delata, magis ad ornandos hortos, quàm ob eius facultates: nunc verò multò celebrior est ob facultates, quàm propter elegantiam.

NOMEN legitimum apud Indos est Picielt: nam Tabaco nomen ab Hispanis illi inditum, ab insula quadam eius nominis, vbi frequentissima nascitur. Picielt. Tabaco.

MAGNA altitudine assurgit, & interdum malum Assyriam, quam Limonem vocãt, æquat, caule recto, multis prægrandibus ramis brachiato: folio mali Assyriæ ferè, sed ampliore veluti Oxylapathi, colore viridi dilutiore, & aliquantulum hirsuto, vti tota planta est. Florem fert in summis ramis Campanulæ modo, cãdidum, medio purpurascentem, quo decidente succedunt veluti capitula papaueris nigri, quibus continetur semen valde exiguum, colore ex cinereo nigricante. Radix crassa est & multifida, & lignosa, intus crocea & amara, quæ facilè cortice suo delibratur: non intelleximus tamen aliqua facultate præditam esse. Tabaco historia.

NASCITVR plerisque Indiæ locis, humidis præsertim & vmbrosis, & exculto leuiq; solo. Seritur omni tempore: cùm verò prodiit, à frigore præseruanda est, & secundum parietes plantanda ad eorum ornatum: siquidem toto anno viret, Citriorum modo. Tabaco natales.

FOLIORVM duntaxat est vsus (tametsi eorum defectu quidam semine vtantur) eaq; vt asseruari possint, filo traiecta in vmbra suspenduntur & siccantur; deinde iis, aut integris, aut in puluerem tritis, vtuntur.

CALIDA & sicca est in secundo gradu: itaque calfacit, resoluit, mundificat & aliquantulum adstringit, vt ex sequentibus facultatibus iudicare licebit.

FOLIA huius plantæ calefacta & imposita, præsens in Cephalæa & Hemicrania sunt remedium, si morbus ex causa frigida aut flatibus ortus sit: sæpius verò sunt repeten- Tabaco facultates variæ.

da donec morbus tollatur: sunt qui caput oleo florum mali arantij prius inungant. Idem remedium rigidis ceruicibus siue Tetano vtile est, & in totius corporis doloribus ab eadem causa ortis.

DOLORES *dentium à causa frigida non modò finit, dente prius deterso aliquo linteo eius succo delibuto, & pilula ex eius folio confecta denti indita, sed etiam, ne corruptio serpat, prohibet.*

PECTORIS *vitiis, tußi veteri, asthmati, & similibus ex frigido humore ortis morbis, foliorum decoctum ex aqua, & eclegma ex eius decocto, vtilia sunt.* Serapium ex Tabaco. *Serapium ex sacchаro & foliorum eius decocto paratum, paucaq; quantitate sumptum, putres humores pectoris eiicit. Asthmaticis interdum fumus eorum ore exceptus opitulatur: sed necessarias euacuationes præcedere opus est, si mora ferri poßit.*

SVB *cineribus calefacta folia, & sordida non excußis cineribus, calidaq; sæpius imposita, ventriculo perfrictionibus & flatibus laboranti auxilio sunt. Viridia folia alij manibus oleo inunctis confringunt, & sic imponunt. Ventriculi & Lienis obstructionibus folia pauxillo aceto intrita, diuq; illita vtilia sunt; quibus deinde folia calefacta, aut lineus pannus succo foliorum calenti intinctus, superimponuntur. Foliorum defectu, puluis communi vnguento obstructiones aperiente excipitur, & pars obstructa, aut tumore affecta diu inungitur.*

Cruditatibus ventriculi. INDICÆ *mulieres valde commendant in puerorum, & etiam grandiorum stomachi cruditatibus: nam ventre inferiore prius inuncto oleo lucernarum, & foliis sub cineribus calefactis, altero ventriculi regioni, altero tergori qua ventriculum spectat, positis, eas concoquunt, & aluum emolliunt, si quoties opus erit renouentur. Latas & teretes ventris tineas expellit foliorum succus cum sacchаro coctus,*

&

& depuratus, pauca quantitate sumptus: vmbilico tamen etiam imponendum folium tritum, & aluus deinde clystere eluendus.

NEPHRITICIS *doloribus, folia sub cineribus, vt antè, calefacta, & quàm calidè fieri potest adposita, magnum adferunt leuamen, idem remedium quoties opus erit repetendo. Commodè etiam clysteribus iniicientur, atque etiam fomentationibus, & emplastris admiscebuntur.* Nephritidi.

IN *suffocationibus vteri, folia probè calefacta, & vmbilico, vteriq; regioni imposita, præsens adferunt remedium: quòd si (vt fit interdum) animi deliquium subsequatur, fumus illorum naribus obiiciatur, ilico liberabitur: quod remedium Indicis mulieribus adeò vulgare est, vt ea de causa Tabaci folia diligenter adseruent & magni faciant. Sunt verò qui odorata vmbilico prius admouent, deinde folium. Maximè autem conferunt aut Tacamahaca, aut oleum de Liquid-ambar, aut Balsamum, aut Caraña, aut ex his omnibus emplastrum constans, & in vmbilico aßiduè gestatũ.* Vteri suffocationi.

ARTICVLORVM *doloribus (modò humores frigidi sint, vel saltem non nimium calidi) efficacißimè folia calida adhibentur, aut eorum succo pannus lineus intinctus: etenim humores resoluunt & digerunt, ideoq; etiam tumoribus œdematodis foliorum succo calido prius elotis, vtilißimè imponuntur.* Articulorum dolori.

PERNIONES *sanare, si ter aut quater huius plantæ foliis fricentur, deinde pedes & manus aqua calida cum sale abluantur, experientia docuit.*

VENENIS, *& toxico pernicioßißimo, quo Cannibales suas sagittas illinunt, resistere, paucis abhinc annis experti sunt nonnulli: nam antè, sublimatum vulneribus inspergere solebant. Toxici autem vires infringere hac ratione sciuerunt Hispani.* Tabaco alexipharmacũ est.

Occaſio experiendi Tabaci aduerſus venena.

CONTIGIT vt quidam Cannibales in ſuis cymbis ad D. Ioannem de portu diuite nauigarent, Indorum, atque etiam Hiſpanorum (ſi quos reperiſſent) telis ſuis venenatis conficiendorum cauſa. Eò appellentes, Indos & nonnullos Hiſpanos conficiunt, pleroſque autem vulnerant: cùm verò ſublimato carerent, à quodam Indo edocti ſunt, vt Tabaci ſuccum expreſſum ſuis vulneribus imponerent, & ipſa deinde folia trita: ſedati ſunt ilico dolores, & ea ſymptomata quæ huiuſmodi venena ſubſequi ſolent, venenum ſuperatū, vulnera deinde curata. Ex eo, foliis huius plantæ aduerſus venena vti cœptum eſt. Rex ipſe Catholicus, eius vires experiri volens, cani vulnus infligi iuſſit in gutture, & toxico, quo venatores vtuntur, illini, & paulo pòſt foliorum Tabaci ſuccum ſatis copioſè inſtillari, & ipſa folia trita ſupra vulnus ligari: liberatus eſt canis non ſine omnium admiratione.

Carbunculis.

EODEM modo venenatis peſtiferiſq; carbunculis impoſita, cruſtas inducunt, deinde curationem adferunt: & ad ictus morſuſq; virulentorum animalium præſens ſunt remedium.

Recentibus vulneribus.

RECENTIBVS vulneribus impoſita, ilico ſanguinem ſiſtunt, eaq; glutinant: quòd ſi maiuſcula ſint, vino prius eluentur, & labiis vulnerum coniunctis, ſuccus foliorum inſpergetur, & ipſa folia trita ſupra vulnus alligabuntur: poſtridie reliquiſq; ſubſequentibus diebus idem ordo ſeruabitur, victuſq; ratio neceſſaria.

Gangrænis.

VETERA vlcera, Gangrænaſq; ſuccus inſtillatus, & folia trita impoſita detergent, curant, & ad cicatricem perducunt, purgato videlicet prius corpore ex medici conſilio, & miſſione etiam ſanguinis, ſi neceſſaria ſit, facta: deinde obſeruata quæ conuenit victus ratione.

Animalium vlceribus.

PORRO non modò in hominibus eiuſmodi vlcera curare, ſed etiam in animalibus ipſa experientia docuit: nam

per

per vniuersam Indiam frequentia vlcera vaccas, boues, & alia animalia infestant, quæ facilè ob regionis humiditatem extremam putrescunt & vermibus scatent: quibus solebant inspergere sublimatum, melioribus remediis destituti: sed cùm magno istic væneat, plerunque quod vlceribus inspergebatur, pluris constabat, quàm animal quod curabatur, æstimari potuisset: Itaque Tabaci facultates in hominibus experti, illius etiam vsum ad putrida, fœtida, vermibusq́ue scatentia animalium vlcera transtulerunt, atque adeò compererunt, succum eius instillatum, non modò vermes necare, sed etiam vlcera mundare, deinde ad cicatricem perducere: prodest etiam iumentorum exulcerationibus, ideoq́ Indi Tabaci puluerem semper circumferunt.

QVENDAM *noui narium vlcere laborantem, è quo sanies manabat, non sine contagij suspicione: meo consilio instillauit foliorum Tabaci succum, à secunda instillatione multi vermes exciderunt, deinde pauciores, & post aliquot dies sanatũ est vlcus, sed quæ erosa erant, non restituta. Illius etiam foliis impetigines, & capitis scabies vtiliter confricantur.* Polypo.

HÆC *est celebrata illa Indicis sacerdotibus planta, qua vti solebant ad responsa danda. Etenim apud Indos moris erat Sacerdotes de bellorum euentu, aliisq́ magni momenti negociis consulere. Consultus sacerdos, istius plantæ folia sicca vrebat, & eorum fumum tubulo seu cannula quadam in os excipiebat, deinde quasi in extasin quandam raptus, cadebat, omni motu priuatus; sicq́ permanebat aliquandiu. Discussa eius fumi facultate, ad se redibat, referebatq́ negocium cum dæmone contulisse, & responsa dabat ambigua, vt, vtcunque euentus succederent, illis facilè persuaderet, sic se prædixisse: eoq́ modo barbaros illos homines miserè decipiebant.* Tabaci fumus Indis frequẽs.

CÆTERVM *vulgus etiam Indorum eum fumum per os & nares recipit animi gratia, cùm insomnia videre interdum, & extra se quasi rapi volunt, & etiam de suorum negociorum euentu, ex insomniis quæ illis apparuerint, pronunciaturi.*

AT *non est recens, plantas quasdam inueniri, quæ man ducatæ, aut intrò assumptæ, vanas species & imagines obuersari faciant. Siquidem Diosc. cap. de Solano manico, seu furioso, eius radicem drachmæ pondere ex vino potam, facere species vanas imaginesq; non iniucundas obuersari scribit, sed duplicatum eius modum ad tres vsque dies, mentis alienationem afferre, quadruplicatum interimere. Anisum si quis dormiturus edat, somnia excitari iucunda & suauia: contrà Raphani esu, grauia & turbulenta. & sic de plerisque aliis.*

Solanum furiosum.

Anisum.

Raphanus.

GARCIAS *ab orta refert Bangue plantæ succum aliis admixtum, mentis alienationem facere, insomnia excitare, & omni solicitudine liberare, veluti etiam Opiũ, quod Orientalibus Indis admodum familiare est.*

Bangue.

Opium.

SIC *& nostri Indi, oneribus ferendis aut aliis laboribus defatigati, Tabaci fumum hauriunt, & ilico, quasi mente alienati, corruunt: excitati verò, refocillatos eo somno, & vires recuperatas sentiunt. Eorum exemplum sequuti Aethiopes pro mancipiis eò deducti, nimis frequenter eum hauriunt; quo fit vt eorum domini egregiè eos castigent, & illorum Tabaco exurant, quo illis ansam auferant sæpius illo vtendi.*

VSVS *est etiam Tabaci apud Indos, famis sitisq; sedãdæ gratia hoc modo. Conchylia quædam cochlearum fluuiatilium vrunt, deinde atterunt calcis modo; huius & foliorum Tabaci æquas partes sumunt, manduntq;, donec ex vtrisque massa quædam fiat, quam in pilulas piso maiores*

Pilulæ famem sitimq sedãtes.

con-

confingunt, atque in vmbra ſiccant, & in vſum reponunt. Facturi iter per deſerta, vbi neque cibum, neque potum inuenturos ſe putant, eas pilulas ſecum deferunt, ex iis vnam inter labrum inferius & dentes reponentes, eius liquorem aſsiduè ſorbent, ea abſumpta, aliam reponunt, atque item aliam, donec peregrinationem abſoluant, triduanam interdum, aut quatriduanam; atque ea ratione toto eo tempore neque famem ſibi moleſtam eſſe, neque ſitim aſſerunt: cuius cauſam eſſe puto, quòd ſorbentes aſsiduè pilulas illas, etiam humores pituitoſos è cerebro eliciũt, qui deglutiti & in ventriculum demiſsi, naturalem eius calorem humectant, ſed ab eo tandem abſumuntur, aliorum ciborum defectu: vt in multis animalibus obſeruare licet, quæ tota hieme in ſuis latibulis ſe continent ſine alicuius alimenti copia, quia calor naturalis occupatus eſt in pinguedine abſumenda, quam æſtatis tempore collegerunt.

HÆC ſunt quæ de celeberrima hac planta Tabaco, eiuſq; facultatibus colligere potui.

BRASILIANIS, à quibus ſemen primùm in Luſitaniam delatum, hæc planta dicitur Petum, Galli, quòd D. Ioannes Nicotius, Regius aliquando in Luſitania Orator, eius ſemen primus ad Reginam matrem detulerit, illiuſque facultates docuerit, Nicotianam & Herbam Reginæ nominarunt. Alij, Herbam ſanctam, ob inſignes eius virtutes, nuncuparunt. Ouiedus lib. Hiſtoriæ xi. cap. v. in Hiſpaniola inſula, vbi copioſè tum temporis naſcebatur, Perebecenuc vocari tradit: mihi cum Hyoſcyami nigri deſcriptione plurimum conuenire videtur. Petum. Nicotiana. Herba Reginæ. Herba ſancta. Perebecenuc.

EST verò ea planta trium aut quatuor cubitorum altitudine, interdum amplior, multis alis craſſiſque ramis concaua, folia numeroſa, ampla, denſa ſeu carnoſa, pinguia, graui odore, feruido & acri guſtu. Flos extremis ramis naſcitur copioſus, ex albo purpuraſcens, oblongus & tubæ in modum concauus, extrema parte latus & pentagonus, cuius color frigoribus magis intendi ſolet. Huic ſuccedunt ſiliquæ Bigitali ferè ſimiles, ſemine plenæ ex ruffo nigricante, puſillo, Papaueris multo minore. Petũ hiſtoria.

EIVS duo ſunt genera. Nam vnum amplo latoque eſt folio, interdum cubitali longitudine, pedalique latitudine, ſine pediculo, caulem amplectente. Id altius aſſurgit, & flos ordine per ramulorum longitudinem illi naſcitur, dilutior aliquantulum. Alterum paulo minore Petum genera duo.

eſt

est folio, Solano, quod Bellam donam vulgò vocāt, simili; sed acutiore, longoque pediculo ramis inhærens: flores huic veluti per vmbellas nascuntur saturatiores aliquanto. Vtriusque radix lignosa est & multifida.

FLORET calidioribus regionibus Iunio & Iulio, semen Septembri maturescit (vidi in Lusitania tota hieme florentem) at hîc à mense Augusto in hiemē vsq; floret, & subinde semē profert, deinde primo gelu flaccescit, peritque tota; neque hieme asseruari potest nisi nouella admodum, idque difficulter.

Natales. NASCITVR omni solo, & semel sata, semenque ad maturitatem perducens, seipsam deinde serit, nec opus habet alia satione. Si tamen serenda erit, Augusto aut Septembri id fiat, quoniam semen exiguum diutissimè sub terra latet antequàm germinet: & Martio aut Vere sata, primùm Augusto germinat.

Facultates. APVD nos diligenter colitur, non tam ornatus gratia, quàm ob insignes facultates, præsertim à nobilibus quibusdam matronis rei herbariæ studiosis, quæ foliis eius recentibus, aut in vmbra siccatis, & stillatitio illorum liquore vitreis organis extracto, frequenter vtuntur ad vlcera antiqua, putrida, maligna, gangrænas, scabiem, impetigines, lichenes, oculorum nebulas, felici cum successu; multisque miseris rusticis auxilio sunt.

SVNT qui eius folia singulis diebus mane à ieiunis mandi iubent, vt podagra liberētur, quoniam multam pituitam in os attrahat, eamque in partes inferiores defluere prohibeat.

CAROLVS Stephanus in prædio rustico Gallico lib. 2. cap. 76. experientia comprobatum esse scribit, eius folia strumis vtiliter illini, eiusque stillatitium liquorem asthmaticis auxilio esse. In summa, Panacea quædam est ad omnis generis morbos.

Petum tertiū. ALIVD eius genus, per omnia minus, folio rotundiore, nec hirsuto pinguíue, licet succulēto, flore minore, & per extremum rotundo, pallescēte, ante viginti annos Europæ innotuit, Dodon. Hyoscyamum luteum nuncupauit. Ad pleraque conferre etiam existimatur, verùm superiore longè imbecillius.

Herba Ioannis Infantis.

Herba Ioannis Infantis. *HIC prætermittenda non videtur ea planta, qua vsi sunt ij qui Hispaniam nouam nobis aperuerunt, in curandis vulneribus. Cuius vsum primus ostendit Indus quidam Hispani famulus, nomine Ioannis Infantis, à quo hæc planta denominata est.*

Eius historia. *EXIGVA est planta, foliis Oxalidis, aliquantulum villosis, siue hispidis.*

Facultates. *VIRIDIS præmansa aut trita, vulneribusq; imposita, sanguinem sistit, eaq; conglutinat. Neruorum aliarumq; partium*

partium vulnera digerit & mundat, & demum ad cicatricem perducit. Iisdē viribus pollet sicca in pollinem redacta.

Radices venenis aduersantes.

EX *Charcis prouincia Peruana, radices quædam aduehuntur Iridis radicibus valde similes, sed minores, & ficulnei folij odore.* Radix venenis resistens.

HISPANI *Indias inhabitantes* Contrayerua *appellant, quasi dicas alexipharmacum, quoniam earum puluis ex albo vino sumptus, aduersus omne venenum, cuiuscunque tandem sit generis, præsentißimum est remedium, (vno sublimato excepto, quod sola lactis potione extinguitur) vomitione illud reiicere faciens, aut per sudores euacuans. Sed & amatoria pocula, eo puluere hausto, reiici ferunt. Ventris etiam animalia pellit.* Contrayerua.

GVSTATA *radix, aromaticum quiddam sapit cum acrimonia coniunctum: quare calida videtur secundo gradu.* Temperamentum.

Guayacan.

TRIA *ex Occidentali India deferuntur hodie toto orbe celebratißima, quorum in Medicina facultates adeò insignes repertæ sunt, vt nunquam auditum sit, tam incurabiles morbos vllis aliis medicamentis sanatos fuisse; nempe, Lignum quod Guayacum vocant, Radix Chinæ, Sarçaparilla. De China, quæ à Lusitanis ex India Orientali adferri putatur, suo loco dicemus. Auspicabimur itaque à Guayaco, veluti primo medicamento ex Indiis delato, & omnium optimo, vt ipsa experientia & multorum annorum vsu comprobatum est.*

GVAYACAN, *à nostris lignum Indicum dictum, abundanter nascitur in Insula S. Dominici, quæ fuit prima noui orbis ab Hispanis occupata: cuius vsus primùm hac ratione nobis innotuit.* Guayacan.

MAGNIS *doloribus morbi Gallici (quem ab Inda* Lues venerea.

muliere

mulíere nactus erat) Hispanus quidam torquebatur, eius famulus Indus, in ea prouincia Medicum agens, aquam Guayaci illi propinauit, qua non solum magnis illis cruciatibus liberauit, sed pristinæ sanitati eum restituit: eius exemplo, plurimi alij Hispani simili morbo infecti, curati sunt. Eius morbi cura Hispali statim euulgata est, ab iis qui ex ea insula redierunt; hinc per totam Hispaniam, & inde per vniuersum orbem; quem hæc scabies occuparat. Et certè in hoc morbo curando, nullum est medicamentum eo præstantius aut certius: nam si, vt decet, procedat curatio, & suo tempore ista aqua propinetur, certißimum est, ei morbo sanitatem perfectam adferri; nec recidiuam eum pati qui tali morbo laborabat, modò in idem cœnum non se prouoluat denuò. Sicq; Deo visum est, vt vnde manauit morbus, inde adferretur remedium: nam ex Occidentali India primùm huc perlata est eius morbi origo, præsertim autem ex insula S. Dominici, vbi hic morbus adeò familiaris est, veluti nobis sunt papulæ seu morbilli, neque eius contagium magnoperè quisquam reformidat. In hunc autem modum propagatum fertur.

Lues venerea Europam inuadit.

ANNO salutis humanæ 1439. eo bello quod Neapoli gestum est à Rege Catholico aduersus Galliæ Regem Carolum cognomine magno Capite, Christophorus Colonus, ex prima illa profectione, quam noui orbis conquirendi causa susceperat, rediit: & inuentis S. Dominici aliisq; insulis, inde Neapolim (vbi tum Rex Catholicus erat pace cũ Gallo facta) viros & mulieres deduxit. Commeantibus vltrò citroq; exercitibus, Hispani primùm cum Indicis mulieribus, & Indi cum Hispanis consuetudinem habuerunt: deinde in Italos & Germanos serpsit hoc malum, postremò etiam ad Gallos, & sic per vniuersum orbem.

INITIO diuersa nomina sortitum est. Hispani existimantes

mantes à Gallis contagium venisse, morbum Gallicum nuncuparunt, Galli contrà, Neapoli se consecutos esse putantes, Neapolitanum vocarunt, Germani, ex Hispanorum contubernio hanc scabiem ad se manasse videntes, Scabiem Hispanicam appellarunt, alij Serpiginem Indicam, eamq́ verissimo nomine, cùm inde prima sit huius mali origo. Inter primarios tamen eius ætatis Medicos, variæ opiniones fuerunt de huius morbi causa & origine. Nonnulli ex cibis corruptis, succumq́ melancholicum & adustum generantibus, quibus in summa rerum inopia exercitus vesci solet, quales sunt plantæ siluestres, olera, radices, caro asinina, equina, originem sumpsisse existimabant. Alij siderum Saturni & Martis coniunctionibus acceptum ferebant; eamq́ ob causam varia nomina indiderunt: vti Lepræ, Lichenum, Mentagræ, Sphaceli, Elephantiasis: & cùm certam morbi qualitatem assequi non possent (nouum morbum esse ignorantes) ad prædictorum morborum à veteribus descriptorum genus aliquod reducere conabantur.

Morbus Gallicus. Morbus Neapolitanus. Scabies Hispanica. Serpigo Indica. Medicorum disceptatio de origine morbi Gallici.

CÆTERVM *vt ad institutum reuertamur,* Guayacan *nomen est Indicum, sed per vniuersum orbem cognitum, tametsi etiam à nonnullis* Lignum Indicum *nuncupetur.*

Guayacan. Lignum Indicum.

DE *hoc ligno multi multa scripsere, aut Ebenum esse dicentes, aut Buxi speciem, aut aliis nominibus appellantes. Sed vt nouum arboris genus est, nec in his regionibus, aut vllis aliis toto orbe Veteribus descripto conspectum, sed in nuper inuentis solummodò: sic nobis noua erit arbor: vt vt sit, magna est arbor, Ilicis magnitudine, ramosa, matrice magna, nigricante, materie quàm Ebenum duriore: cortice crasso, gummoso seu pingui; &, cùm siccum est lignum, facilè decidente: foliis exiguis & duris, flore luteo, quem subsequitur fructus rotundus, solidus, semina in se continens*

Guayacan historia.

Mespili modo. Frequens in insula sancti Dominici.

Guayacan genus alterum.

ALIVD *eius genus in insula S. Ioannis de portu diuite, huic vicina, postea repertum est, superiori ferè simile, sed minus omnino, & propemodum sine matrice, odoratius & amarius superiore, quo relicto, huius nunc vsus est; & ob mirandos effectus* Lignum sanctum *nuncupatur, nec abs re, quandoquidem (ipsa experientia teste) altero præstantius est: attamen vtriusque facultates sunt insignes in curando morbo Gallico, atque adeò vtriusque coniunctim aut separatim propinatur aqua, cùm ad morbum iam dictum, tum ad alios plerosq; hac ratione.*

Lignum sanctum.

Guayaci decoctum.

LIGNI *minutim concisi, aut eius scobis vnciæ duodecim, corticis eiusdem ligni contusi vnciæ duæ in tribus aquæ sextariis macerantur fictili nouo aliquantulum capaciore, viginti quatuor horarum spacio: fictili bene obturato, lento & luculento igne coquantur, ad duorum aquæ sextariorum consumptionem. quod inde colligi poterit, si, dum primum aquæ sextarium infundis, bacillo aquæ altitudinem metiaris. Cocta aqua refrigeratur, colatur, & fictili nouo asseruatur. Statim supra idem lignum, quod decoctum fuit, iniiciantur denuo quatuor alij aquæ sextarij, coquanturq; ad vnius consumptionem: coletur hæc aqua, & seorsim adseruetur. Sumitur autem hoc modo.*

Decocti vsus.

INFIRMVS, *purgato corpore ex medici consilio, cubiculum deligit apricum, quo neque frigus neque aër penetrare potest. Lectum ingressus, diluculo, aquæ prioris calidæ vncias decem sumat, & egregiè operiatur vt sudare poßit duarum horarum spacio: deinde sudore absterso, indusium calefactum induat, atque linteamina mutet: quatuor deinde pòst horis, passæ illi dabuntur & amygdalæ, panisq; biscoctus, neque affluenter, neque parcè; & de aqua secunda bibet quantum satis erit, etiam interdiu. Octo horis postquã*

come-

comederit, ex priore aqua calente denuo vncias decem hauriet, sudabit itē duabus horis, & à sudore, vti superius, mundabitur: vna post sudorem hora, de iisdem passis, amygdalis, & pane biscocto cœnabit, & ex aqua secunda bibet. Seruabitur hic ordo quindecim diebus prioribus, nisi vires nimium collabantur, quia eo casu, etiam præter supradicta, pullus gallinaceus assus ei concedetur. In minus robustis, qui extremam illam victus rationem ferre non possunt, nouem dies sufficient, quibus elapsis, pullus exiguus assus similiter concedetur. Si verò æger adeò tenui est valetudine, vt prædictam istam victus rationem nullo modo ferre posit, ab initio pullus gallinaceus exiguus illi dabitur, cibi quantitatem sensim augendo. Elapsis quindicim diebus, decimo sexto purgabitur decem drachmis pulpæ cassiæ fistulæ per cribrum transmissæ, aut alio simili medicamento, & eo die tenuiorem aquam, siue secundæ decoctionis bibet. Decimoseptimo die ad priorem ordinem redibit, sumetq́ue mane & vesperi aquam prioris decoctionis, sudabit, eademq́ue victus ratione vtetur, nisi quod pulli loco, dimidiam gallinam assam edere poterit, & sub finem dietæ, aliquantulum plus, eamq́ue victus rationem in vigesimum vsque diem producet, quo tempore per cubiculum vestitus, & bene amictus deambulare poterit. Quibus elapsis denuo purgabitur, & per alios quadraginta dies aquam bibet, selectissimam victus rationem obseruando in rebus non naturalibus, mulieribus abstinendo, & vino, cuius loco simplicem eiusdem ligni aquam, aut, si eam fastidiet, aquam in qua anisum & fœniculum decocta sint, bibet, eritq́ue cœna sobria, & sine carnibus.

HÆC est optima sumendæ aquæ Guayaci ratio, qua multi desperati morbi curantur: atque ea aqua non est præstantius vllum remedium ad curandam luem veneream, cuiuscunque tandem sit generis: radicitus enim eā extirpat.

Guayaci facultates.

CONVENIT *item hydropicis, asthmaticis, epilepticis, morbis vesicæ & renum, doloribus iuncturarum, omnibus morbis ab humoribus frigidis & flatibus procedentibus, & diuturnis, quibus inutilia fuerunt ordinaria medicamenta, præsertim si morbum gallicum subsequantur.*

Guayaci serapium.

PLERIQVE *hoc ligno varia medicamenta faciunt, & inter illa serapium, quod sanè admodum efficax est: at meo iudicio huius ligni vsum nemo vtiliorem experietur, quam superius descripta ratione, sine vllius alterius medicamenti admixtione. Dentes etiam confirmat, & dealbat, si sæpius ea ea colluantur. Calidum & siccum est in secundo gradu.*

Hyuourahé.

NON incommodè huc referenda videtur arbor, cuius Theuetus lib. Singularium cap. 50. meminit, Brasilianis *Hyuourahé*, id est, res rara nuncupata.

Hyuourahé historia.

ARBOR est procera, cortice externa parte argenteo, interna subrubro, &, cùm recens à ligno detrahitur, lacteum humorem resudante, gustu salis, sed ad glycyrrhizæ saporem accedéte: fructum fert pruno mediocris magnitudinis æqualem, auri purissimi colore, nucleum continentem exiguum, sed suauem admodum & tenellum, ægrisque valde expetitum. Illud verò propè incredibile, quod ait alternis solummodo quindecim annis fructiferam esse, & eum qui arborem demonstrabat, ter aut quater duntaxat fructum in vita edisse.

Hyuourahé cortex Guayacan vices supplet.

MIRA facultate præditus est eius arboris cortex, & Guayaco non inferior putatur, ideoque à Christianis istic degentibus eius loco vsurpatur.

Præparandi & vtendi ratio.

EIVS verò vtendi ratio hæc est. Corticis minutim concisi certa quantitas in aqua decoquitur, trium aut quatuor horarum spacio, donec vini rubri dilutioris seu clareti colorem contrahat. Ex eo decocto bibunt per quindecim aut viginti continuos dies, obseruata leui diæta, luisque venereæ doloribus ita liberantur. Verùm non modo vtile est hoc decoctum in morbo gallico, sed etiam in reliquis frigidis, pituitosisque: nam humores extenuat & exsiccat, nec iniucundum est palato.

China.

China Occidentalis.

NEMO *miretur, si dixero ex Occidentali India Chinam deferri, quandoquidem vulgo Lusitani ex Orientali India eam adferant. Nam cùm ex Hispania noua & Peru*

Vir

Vir illuſtris Dominus Franciſcus de Mendoça rediit, magnam quandam radicem & alias paruulas mihi oſtendebat, & percontabatur an eas noſſem: Chinæ radices eſſe, ſed admodum recentes & integras reſpondebam: tum ille, Sanè recentes ſunt, nam ipſe eas in Hiſpania noua collegi, nec mireris iſtic Chinam naſci, ſiquidem breui videbis etiam inde Aromatum abundantiam deferri. Id facilè mihi perſuaſit, poſtquam vidi cum Rege conuenire de Aromatum copia in Hiſpanias inducenda, quæ iam ipſe in Hiſpania noua ſerere & colere cæpiſſet. Vidi Gingiberis atque Chinæ radices recentiſſimas inde delatas.

Chinę hiſtoria

EST *autem* China, *Arundinis maioris radici ſimilis, nodoſa, intus alba, interdum rubeſcens, foris rubra, Optima eſt recens, ponderoſa, ſolida, pinguis, non carioſa, ſapore inſipida.*

Chinæ natales.

NASCITVR *in China, Orientalis Indiæ prouincia, Schytiæ atque Sericaniæ finitima, maritimis locis, arundinis aut vluæ paluſtris modo.*

Chinæ vſus apud Indos.

SOLIVS *radicis eſt vſus apud Indos, ad curandos difficiles morbos, apud quos magno in precio eſt. Propinatur eius aqua in diuturnis & acutis morbis, febribus præſertim, etenim ſudores prouocat, cuius rei gratia multi ſanantur. Triginta ſunt circiter anni, quod Luſitani primum in has regiones eam intulerint, præclara de eius facultatibus prædicātes aduerſus omnis generis morbos, ſed maximè Luem veneream, in qua mirabiles effectus præſtitit. Eius autem parandæ hæc eſt ratio.*

Præparandæ Chinæ ratio.

RADICIS *Chinæ minutim conciſæ vncia fictili nouo imponitur, huic adfundentur aquæ tres ſextarij, maceratur viginti horarum ſpacio: fictili obturato, coquitur lento igne ex prunis incenſis ad dimidias, quod ea ratione deprehendetur quam in Guayaco edocui, frigeſcit, colatur, atque in*

fictili nouo asseruatur loco aprico, aut iuxta ignem, vt diutius maneat incorrupta.

Aquæ Chinæ sumendæ modus.

PVRGATO, *vt decet, corpore, Collocatus æger loco aprico, & conueniente, ieiunus dictæ aquæ calidæ decem vncias sumet, duas horas aut paulo diutius sudabit: sudore deinde absterso, indusium & linteamina, mundis, & calefactis mutabit, deinde in lectulo duas aut tres horas perdurabit, postea vestitus, calidè se in cubiculo continebit, quo neque aër neque frigus permeabit, genio indulgens & lepidis colloquiis se oblectans. Circiter vndecimam, dimidium pullum coctum, aut gallinæ quartam partem cum pauco sale edet, initio prandij cyatho iusculi epoto: pro bellariis carnes cotoneorum adponentur: potus erit similis aqua, quã ieiunus sumpsit, quia decocti tantummodo vnum genus est. A sumpto iusculo, vuas arillis emundatas, aut pruna passa sine oßiculis, & panis bene cocti crusta, biscoctumúe initio prandij edere poterit. Si interdiu bibere volet, eadem aqua cum conserua aliqua propinetur. Octo post prandium horis lectum denuo ingrediatur, alias decem aquæ vncias quam calidè poterit bibat, duas horas sudet, sudore deterso, indusium & lintea calefacta mutet, post horam cœnet conseruam aliquam, aut vuas passas, aut amygdala, & aliquantulum biscocti: de eadem aqua bibat, postremò cotoneorũ carne vescatur, potu deinde abstineat. Hæc victus ratio triginta continuis diebus obseruanda, nulla alia purgatione adhibita, sed per cubiculum calidum obambulans & sese oblectãs, ab omnibus abstineat quæ illum offendere poßunt. Purgatione absoluta, bona victus ratio seruanda est, quadraginta continuis diebus, vinoq; abstinendũ & mulieribus: potus erit Chinæ superioris, decoctæ & exiccatæ in vmbra, vncia una, in tribus aquæ sextariis denuo bullita ad dimidias.*

AD

AD varij generis morbos vtilis est hæc aqua, luem venere am cuiuscunque generis, vulnera & vlcera antiqua, tumores schirrhosos discutiens, articulorum dolorem soluens, & qualemcunque podagram, sed coxendices præsertim curans. Inueteratos capitis dolores mitigat, & stomachi: defluxiones omnes & Rheumatismos sistit, bonum colorem conciliat, icterum soluit, & omnem hepatis intemperiem emendat, ad quam valde celebratur. Paralysin & omnes neruorum morbos sanat, atque vesicæ: enterocelis vtilis, quia humorem vnde generantur absumit: frigidis omnibus morbis & melancholicis conuenit, ventriculum roborat, & omnes flatus discutit. Febribus diuturnis, quotidianis & erraticis prodest, sudoris insigni prouocatione, qua etiam in pestilentibus febribus vtilem quidam arbitrantur. Chinæ facultates.

SICCA est in secundo gradu cum exiguo calore, idq; deprehendere licet ex eo, quod aqua, cum Guayaci, tum Çarçæ-parillæ, calefacit, & sitim excitat, hæc neque sitim ciet, neque caloris alicuius indicium relinquit. Nobile proculdubio medicamentum, quod in prædictis morbis admodum efficax expertus sum. Chinæ temperamentum.

DE China Orientali, quæ sanè aliter describitur à Garcia lib. 1. cap. 38. qui plura volet, cõsulat eius Aromatum historiam, quam ante aliquot annos Latinam fecimus.

Çarça-parilla.

POST Chinam, Çarça-parilla, cuius vsus huic vrbi primum abhinc circiter viginti annis innotescere cœpit, ex Hispania noua huc translata est, quoniam ea Indis pro præstanti medicamento erat, ad multos variosq; morbos. Carça-parilla ex Hispania noua.

PLANTA multis radicibus nitens, duos cubitos aut eo amplius longis colore cinereo dilutiore, quæ interdum tã altè demittuntur, vt qui integras eruere volet, ei profunda foßione opus sit: ramis nodosis & lignosis, qui facile desiccantur: florésne aut fructum proferat ignoramus. Carçæ-parillæ historia.

Carça-parilla ex Honduras.

ILLA *multo meliorem & efficaciorem nobis deinde protulit prouincia Honduras, à superiore differens, quod illa candidior est, ad pallorem tendens, & gracilior, hæc verò cinerea, nigrior, atque craßior.*

Carçæ delectus.

DELIGITVR *nigrior, recens, non cariosa, fractu contumax, quæq; assulatim frangitur, & ponderosa: nam quæ cariem sensit, & dum frangitur puluerulenta est, inutilis existimatur.*

Nominis occasio.

CVM *eam Hispani primum viderunt, Çarcæ-parillæ nomen indiderunt, propter cognationem, quam cum nostra Çarça-parilla (quæ smilax aspera est) habet. Certè nostratem expertus sum simili facultate præditam, cùm ea quæ ex Hispania noua adfertur, ad quam magis accedit quàm ad eam quæ in Honduras inuenitur. Gustu insipido est, & sine acrimonia, nec eius aqua hordeacea sapidior est.*

LONGE *alia erat eius vtendæ ratio cum primum in medicinam recepta est, quam nunc est: tum enim Indorum consuetudo obseruabatur, quam in suis morbis curandis vsurpare solent, ad quos profligandos maximæ reperiebatur efficaciæ. Verùm nostri sæculi deliciæ in causa fuerunt, vt eodem, quo Guayaci aqua modo nunc propinetur.*

Carçæ præparandæ apud Indos ratio.

ÇARÇÆ-PARILLÆ *selibra minutim concisa aqua macerabatur, deinde in mortario diu tundebatur, donec omnino in mucaginem quandam resolueretur, quam deinde colabant, & exprimebant. Huius liquoris ita expreßi satis capacem cyathum calidum mane hauriebant, deinde stragulis sese tegebant, & duarum horarum spacio sudabant. Quod si interdiu sitis eos vrgeret, idem mucor illis potus erat. Sub noctem, alium eius calentis cyathum hauriebant, atque tantundem temporis, vt manè, sudabant. Hîc ordo triduo integro obseruabatur, vt neque aliud ederent aut biberent, præter eum lentorem calidũ expressæ Çarçæ-parillæ,*

parillæ. Ea ratione præparatam ego initio plerumque propinaui, multosq́; melius curaui, quàm nunc sanantur. Subsequuta est alia eius propinandæ ratio, videlicet.

DVÆ *vnciæ Çarçæparillæ, lotæ, confractæ & minutim concisæ, in nouum fictile cum tribus aquæ sextariis iniiciuntur, & vigintiquatuor horarum spacio macerantur: obturato fictili, coquuntur lento igne, è prunis incenso, ad duorum sextariorum consumptionē, eadē ratione vt in Guayaco diximus: refrigerantur, colantur, & fictili vitrato reconduntur. Eadem deinde çarça illo ipso fictili aqua pleno maceratur, aliquantulum feruet, frigida colatur, & fictili vitrato asseruatur.* Carçæ parīdæ altera ratio.

PVRGATVS, *vt decet æger, & calido cubiculo se continens, mane decem vncias prioris Çarçæ-parillæ aquæ hauriet, sudabit duas horas, sudore deterso, indusium & linteamina mutabit, vt in Guayaci potione dictum est. Idem sub noctem, octo post prandium horis (nam sub vndecimam prandebit) faciet: post sudorem vuas passas, amygdala, & panem biscoctum cœnabit, & de secunda aqua bibet. Quindecim diebus hunc ordinem obseruabit, nisi inbecillæ fuerint vires, tunc enim conceditur vsus carnium exigui pulli aßi, sensim quantitatem augendo. Lecto se continebit ad minimum nouem diebus prioribus, reliquis in cubiculo sedebit, aut deambulabit, frigus & aërem fugiens. Decimoquinto purgabitur leni aliquo medicamento, atque etiam trigesimo die, omnia ea obseruando quæ in Guayaci decocto sumendo enarrauimus. Sed etiam post trigesimum diem bona victus ratione, per quadraginta dies, vtetur, vinoq́; abstinebit & mulierum congressu. Hæc est vulgaris aquæ Çarçæ-parillæ sumendæ ratio, cuius præparandæ modos secretiores etiam expertus sum, quos hic recensere non pigebit, ne quid eorum prætermittamus, quæ ad Çarçam-parillam pertinēt, quan-* Vtendæ modus.

doquidem medicamentum eſt, cuius vſus & facultates maximè celebrantur.

IAM *annus eſt quintusdecimus, quod Syrupum confeci, non modo in hac vrbe, ſed tota Hiſpania laudatiſsimum, ad morbum Gallicum, atque alios profligandos: nam neque calfacit, neque inflammat, Guayaci videlicet ſiccitate temperata, & Çarçæ-parillæ calore mitigato: hoc modo.*

Carçæ Syrupus prior.

ÇARÇÆ-PARILLÆ *vnciæ duæ, Guayaci quatuor, vt ſupra dictum eſt, præparatæ, Zizipha octodecim, pruna paſſa vigintiquatuor, vtraque oſsiculis repurgata, florum Borraginis ſemuncia, violarum tantundem, hordei mundi aliquot grana, in tribus aquæ ſextariis lento igne coquuntur ad duorum ſextariorum conſumptionem, colantur, & decem huius decocti vnciis, vna ſirupi violati admiſcetur. Calidus mane & veſperi ſorbendus datur, eodem ſeruato ordine, qui ſupra dictus eſt, ſudorem etiam (ſi prououocabitur) detergendo. Conceditur ab initio eſus pulli Gallinacei exigui, & reliqui cibi ſupra enumerati, & bibitur ſimplex aqua Çarcæ-parillæ, quæ fit ex eius ſemuncia in quatuor aquæ ſextariis cocta, ad vnius conſumptionẽ. Ea ratione curantur cùm omne genus morbi gallici, tũ reliqui, quos aqua Guayaci, Chinæ, aut Çarçæparillæ curari diximus.*

Vtendi ratio.

Carçæ aqua ſimplex.

Carçæ ſyrupus alter.

FIT *item alius Syrupus huiuſmodi. Çarçæ-parillæ octo vnciæ confractæ & conciſæ, in quatuor aquæ ſextariis ad trium conſumptionem coquuntur, in eo qui ſupererit ſextario, ſacchari libræ quatuor iniiciuntur, fitq; Syrupus, vt moris eſt. Eius Syrupi tres vnciæ mane, totidem nocte ſumuntur, prandium eſto è cibis boni ſucci, cœna ſobria, potus è ſimplici Çarçæ-parillæ aqua. Eo vtatur donec abſumptus ſit, quo tempore ad ſua negocia peragẽda egredi non vetabitur. Curat hic Syrupus pleroſque ex morbis ſupra enumeratis, ſine moleſtia.*

Ex ea etiam fit puluis in hunc modum. Neruo ille interiore seu matrice Çarçæparillæ exempto, eam exsiccant, contundunt, & cribrant. Huius pulueris (purgato prius corpore) drachmam mane ieiunus sumit, atque simplicem prædictam aquam haurit, idem noctu facit dormiturus. Cibus sit boni succi, potus illa aqua simplex, vino abstineat. Vtilis est hic puluis in lue venerea, aliisq; morbis ab ea oriundis: nec non scabiem purulentam & saniosam, in manibus & pedibus mirificè sanat, hac ratione. Carçæ puluis.

PVRGATVS æger, etiam (si necessitas vrgeat) non purgatus, puluerem modo prædicto sumet, & scabiei, sublimati aquam rosacea simpliciore dilutam, plumula illinet, deinde emplastrum conueniens panno sericeo extensum, omnibus locis, quibus illita fuerit sublimati aqua, inducet. Singulis diebus repetetur, & quindecim dierum spacio perfectissimè curabitur, ita vt aliis medicamentis non opus sit: abstergit enim, carnem generat, & ad cicatricem perducit. Pulueris vtendi ratio.

HODIE tam frequens est aquæ Çarçæ-parillæ vsus modo prædicto, vt in omni morborum genere sumatur, siue in desluxionibus, flatibus, vteriq; morbis frigidis, siue aliis quibuscunque, modo non sint acuti, aut iis febris accesserit: ideoq; non minore copia multis locis asseruatur decoctum simplex Çarçæparillæ, quàm aqua vulgaris. Certum est tamen, iis qui calida, hepatis præsertim, intemperie laborant, non conuenire: nimium etenim eos excalfacit: sed ventriculos frigidos fouet, & flatus mirificè discutit. Illud autem animaduertendum est, has tres aquas non nisi Autumno, aut Vere propinandas esse. Calida est & sicca in secundo ferè gradu. Carçæ aquæ vsus frequẽs. Quibus non cõuenit huius aquæ vsus.

NVNC ex prouincia Quito cœpit inferri Çarça-parilla, copiosè nascens vicinis vrbi Guayaquil locis, ad flumen eiusdem nominis maximum, quod ex montibus Peruanis Carça-parilla ex Guayaquil. Guayaquil fl.

originem ſumens, ab Oriente in Occidentem vergit, & in Oceanum (quem del Sur vocant) circa Portum veterem labitur: Guancauilcas *vocantur eius regionis incolæ, & edentuli ſunt, quoniam pro more habent vt ſibi dentes eximant, quos ſuis idolis offerant, dicentes optima quæque eis offerri debere, hominem autem nihil præſtãtius, nihil magis neceſſarium dentibus habere.*

Guancauilcas.

Guayaquil fl. aqua ſalubris.

EIVS *fluminis aqua admodum ſalubris, & multos morbos curare dicitur, eamq́ ob cauſam, pluſquam ſexcentis miliaribus ad eam concurritur ab Indis & ab Hiſpanis, qui multoties ea aqua ſe abluendo, & magnam eius quãtitatem ſæpius hauriendo mane, plurimum vrinæ excernunt, & valde ſudant, & conſequenter morbis liberantur, eodem ferè modo eius aqua vtentes, ſicuti in balneis Lucẽſibus, Puteolanis, & fonte illo celebri apud Leodios fieri ſolet.*

Carcæ Guayaquilanæ hiſtoria.

SVNT *qui putent ab huius fluminis aqua Çarçamparillam facultates ſuas mutuari. Ea eſt colore ex cinereo nigricante, maioribusq́ & craßioribus radicibus conſtat, quàm ea quæ ex Honduras adfertur, atque interdum tam longis, vt altitudine humana fodiendum ſit, ante quam erui poßint.*

Carçç exhibẽdæ prior ratio.

DVPLEX *verò eius exhibẽdæ ratio apud eos obſeruatur. Çarçæ-parillæ radices, quot opus erit, ſumẽtes neruo illo interiore repurgant, corticem eũ, ſi ſiccæ ſint radices, macerant, donec molleſcat (virides maceratione non egent) deinde minutim concidunt, & addita aqua contundunt, vt ſuccus extrahi poßit viſcidus & muccoſus, cuius mane eam quantitatem ſumunt, quam vno hauſtu aut pluribus bibere poſſunt, lectum deinde ingreßi, plurimum ſudant, poſtea mutatis linteis, pullum edunt, & corticis illius ſuccum hauriunt, in prandio, in cœna (quæ leuis erit) atque interdiu: deligendus eſt tamen locus ab äëre & frigore liber.*

liber. Hac ratione, & vsu conseruarũ, necessariorũq́; aliquot fructuum siccatorum permisso, octo aut nouem dierum spacio, omnibus morbis liberantur, quos Çarça-parilla curare solet: validum autem & robustis viribus eum esse oportet, qui hac curatione vtetur.

Carçæ exhibẽdę ratio altera.

ALTERA iis conueniet, qui imbecilliores sunt, nec superiorem, sine manifesto vitæ discrimine, ferre possent. Çarçæparillæ neruo suo liberatæ, &, vt superius, maceratæ, si sicca sit, deinde contusæ, quatuor vnciæ, plurésve aut pauciores (nam hîc nullus ponderis aut mensuræ vsus) in quatuor aquæ sextariis ad dimidias decoquuntur, ex ea aqua, quantum possunt semel aut pluries bibunt, in lectulo deinde se componunt, ad sudorem prouocandum, qui tametsi adeo vehemens non sit, vt superior, copiosus tamen est: mutata veste, pullum edunt, & eadem aqua (nam vno die coctura absumitur) cùm in prandio, tum in cœna illis potus est: ab aëre & frigore sibi cauent: repetitum per quindecim aut viginti dies hoc medicamentũ, omnes morbos sanat, nõ sine magna omnium admiratione, præter febrem, aut morbos acutos, in quibus Çarçæ decoctum exhiberi non solet. Istic neque initio dietæ, neque in media, neque sub finem sese purgant, vti nos facimus (nam & medici & medicamenta composita illis desunt) sed muliercularum duntaxat opera vtuntur, quæ illis huius decoctum pro arbitrio exhibent.

In quibus morbis Carça non exhibenda.

ILLVD verò obseruatione dignum est in hac curatione, quod solus radicis cortex neruo exempto in vsu est. Ideoq́ue nunc eorum exemplum sequutus, solo cortice in hunc hunc modum vti soleo.

Carçæ præparandæ ratio optima.

QVATVOR corticis Çarçæ-parillæ lotæ vncias, in quatuor aquæ sextariis vigintiquatuor horarum spacio macero, deinde ad dimidias decoquo: quod si calorem in ægro metuo, hordei mundati dimidiam vnciam inter decoquen-

dum adiicio, & in magno calore, vulgaris aquæ loco, cichorij stillatitium liquorem cum hordeo substituo. Hæc aqua temperatissima est, & admirandos eius effectus in multis expertus sum.

OBSERVANDVM *item est, vt quanta possit quantitate æger hanc aquam, vti retulimus, bibat, siue vno haustu, siue pluribus, quia magnam quantitatem bibendo plus sudabit, & citius certiusq́; sanabitur. Itaque hanc nouam sumendæ Carçæ-parillæ rationem maximè vtilem fore puto, faciliusq́; & breuiore tempore curandos ægros.*

EIVS quæ ad fluuium Guaiaquil & in Puna insula nascitur Carçæ-parillæ mentionem facit Petrus Cieça parte prima Chronici Peruani, cap. 54. alteriq́ue nascenti plerisque Indiæ regionibus præfert: meminit item cap. superiore de illa ratione dentes in sacrificiis offerendi.

Catapotia ex çarça.

ALIAM addit Fragosus eius præparandæ rationem, quæ est. Carcæ-parillæ libra vna bis lota, bene contusa, & minutim concisa, in octo aquæ sextariis toto triduo maceratur, deinde lento igne coquitur vsque ad integram ferè consumptionem, hoc est, vt acetabulum seu scutella eius decocti solum remaneat: çarça statim exempta prælo imponitur, succusque exprimitur ad vncias quatuor aut eo amplius, etiam si ex eo qui superfuit decocto quantitas augeri debeat. Lento igni imponitur, vbi feruere cœperit, pulueris aloës optimæ vnciæ duæ, myrrhæ selectæ, nucis ponticæ magnitudine, croci momentũ (sunt qui Ligni aloës pusillũ addant capitis roborandi causa) iniiciuntur & continuè agitãtur, donec amyli crassitiem contrahant: ex ea massa catapotia formantur. Ex his duo singulis decem prioribus diebus deuoranda dantur, & singula reliquis viginti, sub horam vndecimam noctu. Si verò inueteratus sit morbus, & æger validus, tria singulis decem prioribus diebus, bina subsequentibus decem, singula reliquis sumi poterunt. Dimidia gallina elixa in aqua (cui salis & croci momentum, & aliquot ciceris grana iniecta sint) meridie datur edenda, reliqua pars in cœna. Potus erit aqua Carçæ simplex. Surgant hora decima, cubitum eant ante solis occasum. Istis catapotiis grauissimos dolores, & brachiorum crurumque paralyses curari experientia se consequutum scribit.

Sassafras.

LIGNI *quoddam genus ex Florida noui orbis prouincia, quæ 25. graduum altitudine polum habet, nunc recens in Hispaniam inuehitur, cuius ante paucos annos notitiam*

Gallus

Gallus quidam mihi dedit, eius facultates mirum in modum prædicans, aduersus varios morbos, vt ipse & alij Galli experti erant, ab eius regionis incolis edocti.

PROFLIGATIS ex ea regione Gallis, nostri Hispani in similes morbos incidere cœperunt, ob praui succi alimenta, aquarum crudarum potationem, & sub dio dormitiones: at à quibusdam qui remanserant Gallis, de huius Ligni facultatibus moniti, eo vsi sunt, & sanitati restituti.

DICITVR hæc Arbor Indis Pauame, Gallis (quos imitati sunt Hispani) nescio quam ob causam, Sassafras. Pauame. Sassafras.

ARBOR est magna, Pini mediocris magnitudine & forma (tametsi minores inueniãtur) vnico trunco nudo, ramis in cacumine expãsis, vt Pinus repurgata, cortice, quem integit tenuis cinerea quædam pellis, ex cinereo nigricante, gustu aliquantulum acri, sed aromatico, nõnihil ad fœniculi saporẽ tendente, odorato, ita vt pauca eius quantitas, cubiculum suo odore impleat: materie trunci & ramorum alba ad cinereum calorem tendente, non adeo aromatici saporis, & odoris, vti cortex: folio ficulneo in tres angulos desinente, nouello verò folio pyri folium æmulante, sed quod vestigia angulorum habeat, semper virente, hoc est, foliis nouellis semper eis quæ decidunt succedentibus, colore viridi obscuriore, odorato, præsertim si siccum sit: an florem fructumúe ferat incertum: radicibus nunc crassis, nunc tenuibus, pro arborum magnitudine, leuibus, sed non adeo vti lignum, per summos terræ cespetes expansis, vt facilè euelli possint; quod fere cõmune est omnibus arboribus Indicis (imo referũt Hispanicas arbores eò delatas, steriles fieri, nisi in superficie terræ plantẽtur) cortex radici firmius inhæret cinereus, ipsiusq; arboris cortice magis aromaticus, ideoq; radicis decoctũ odoratius & præstantius est, & ab Hispanis istic vsurpatur. Pauame seu Sassafras historia.

NASCITVR in maritimis, & locis temperatis, hoc Natales.

est,

est, neque nimium siccis, neque nimium humidis, vt in portubus S. Helenæ, & S. Matthæi: nam alibi per vniuersam Floridam haud facilè inuenias: istic verò, sunt integræ siluæ, quæ ob suauissimum quem spirant odorem, ab Hispanis primùm eo venientibus, arborum Canellæ esse existimabantur, nec immerito, nam adeo odoratus est & acris huius arboris, atque Canellæ cortex, & eosdem effectus præbet eius decoctum, quos Canellæ.

Delectus. OMNIVM optima est radix, deinde rami, tertio truncus, sed cortex omnibus præfertur.

Temperamentum. ARBORIS & ramorum temperamentum calidum & siccum est in secundo gradu, cortex aliquanto calidior, ad initium tertij gradus in calore & siccitate accedens: quibusdam calidus in fine primi, siccus in tertio gradu.

LICET Corticis & Ligni vsus duntaxat in medicina receptus sit, Indi tamen recentia folia trita, vulneribus imponunt, & sicca in alios medicos vsus seruant.

Facultates. EIVS decoctum commendatur in omni morborum genere, præsertim verò in obstructionibus, & partibus internis roborandis: ad tertianas & febres antiquas. Commodè ex saccharo propinatur defluxione laborantibus, asthmate, pectoris vitiis ex frigiditate prouenientibus, & consequenter doloribus nephriticis & renum, è quibus calculum eiicit, & flatus discutit, quam etiam ob causam vterum ad conceptionem præparat, & menses prouocat. Vomitus cohibet, concoctionem iuuat, aluumq; subducit.

ILLIVS fragmentum aßiduè gestare & odorari maximè prodest, aduersus pestis contagia, præsertim non neglectis aliis remediis. Denique ob ingentem siccitatem & moderatum calorem, est remedium excellens ad omnis generis defluxiones, quoniam eas absumit: sed iis qui extenuati sunt & imbecilles, non conuenit.

DECO-

DECOCTI verò seu aquæ præparandæ hæc est ratio. Radicis cum suo cortice assulatim confractæ vncia dimidia, in tribus aquæ sextariis, fictili nouo duodecim horis maceratur: lento igne ad duorum sextariorum consumptionem decoquitur: colatur, & in fictili vitrato adseruatur. Postmodum supra eadem fragmenta, tantundem aquæ superinfunditur, decoquitur ad dimidij sextarij consumptionem. Ea est secunda aqua, quæ ordinarij potus loco erit.

Decocti parandi ratio.

ILLVD verò obseruandum est, plus aut minus ligni in decoctionem iniici, viribus & temperamento ægrorum consideratis: etenim minore quantitate, & minus cocta propinatur hæc aqua, biliosis, quàm pituitosis. Sed vulgariter quarta sextarij pars aquæ tepidæ sumitur mane, deinde sudatur, & vestis mutatur, nec quisquam eorum qui hoc medicamẽtum sumpserit, lecto se continere cogitur. Prandium sit media gallina assa, cum aliquot vuis passis, & amygdalis, & auellanis tostis: cœna sit è conseruis conuenientibus morbo qui curatur, potus secunda aqua. Singulari experimento didici hoc decoctum, vt dixi, propinatum, vtilissimum iis fuisse, qui pedes & manus ex podagra sic contortos habebant, vt iis vti non possent. Ad luem item veneream non minus vtile quàm aqua Guayaci aut Chinæ. Ligni fragmentum præmansum eo dente qui dolet, & istic retentum, dolorem sedat.

PORRO qui tam exquisita victus ratione vti nollent, aquam simplicem hac ratione decoquant. Ligni assulatim confracti semuncia, plusúe aut minus, pro conditionibus iam enumeratis, in tribus aquæ sextariis ad dimidias coquitur, ea aqua diu vtendum cum in prandio, tum in cæna & interdiu. Qui vino abstinere non norunt, ea aqua diluere poterunt, etenim saporis & odoris gratiam vino conciliabit.

Aquæ parandæ ratio alia.

Donati

Donati sumus his diebus fragmento huius ligni à Francisco Zennig Pharmacopola Bruxellensi diligentissimo, mihique amicissimo, quod odore & sapore fœniculum quidem referebat, sed tamen gustatum, plantæ illius saporem magis reddere videbatur, quæ vulgo Droco, nonnullis Tharco dicitur, acetariis familiaris, & cortex eius multò magis. Lignum cum suo cortice adeo Tamarici simile est, vt nisi odor & sapor obstarent, pro eo accipi possit: cortex interiore parte qua ligno adhæret nigricante, & læui, exteriore rugosa, & ex cinereo rubescente.

Molle.

CAETERVM odor fœniculi mihi in memoriam reuocat arborem in Peru nascentem, Molle vocant, cuius ego pusillas duas plantas, è semine natas, vidi ante aliquot annos Machliniæ in horto splendidissimo Illustris Viri Dn. Ioannis de Brancion, sed quæ tertio anno perierunt hyemis iniuria.

Molle historia

ERANT autem eæ arbusculæ trunco (quia tenellæ) ex viridi nigricante, multis consperso veluti maculis cinereis, folia pennata vt fraxini, sed multo minora, ex viridi nigricantia, serrata & sub extremum angustiora, quæ ab arbusculis reuulsa lacteo succo, eoque lento & viscido, & odorato manabant, & ipsa folia trita fœniculi odorem reddebant, gustata adstringentis facultatis nonnihil habere videbantur. Fructus ex quo natę sunt, piperis ferè magnitudine, oleaginosus, pellicula rubescente tectus, racematim cohærens, vt ex eius icone, quam ad viuum depingi tum temporis curauimus, conspicere licet: florem quem habeat ignoramus, sed quibusdàm auctoribus, minutus est, viti similis.

Natales.

HAEC arbor abundanter nascitur in conuallibus & locis planis Peruanæ regionis, vt referunt omnes qui Occidentalium Indiarum descriptionem dederunt: sed Petrus Cieça maximè, qui eius descriptionem hoc modo cap. 112. primæ partis Chronici dat.

Molle historia alia.

TOTO hoc tractu conspiciuntur magnæ quædam, & etiam paruæ arbores, quas Molles appellant incolæ: folia habent minuta, odore fœniculi, cortice adeo commendato, vt eius decocto crurum dolores & inflationes summa cum vtilitate foueantur: ex ramulis fiunt dentiscalpia vtilissima. Ex huius fructu cum aqua decocto, pro cocturæ modo, fit aut vinum, siue potio admodum bona, aut acetum, aut mel: tantoque in precio apud Indos sunt hæ arbores, vt quibusdam locis eas consecratas suis Idolis habeant. Addunt nonnulli eius arboris foliorum decoctum, doloribus ex frigida causa ortis auxilio esse, gummi verò eius, quod Mannæ modo candidum est, lacte dissolutum, caliginem oculorum abstergere.

Molle vinum.

Facultates.

MOLLE

Lignum aromaticum.

Lignum aromaticum.

BERNARDINVS *de Burgos Pharmacopola, vna cum Sulphure infra describendo mihi ostendit Ligni cuiusdam fragmentum, Ligno sancto ferè simile, cuius corticis odor & sapor adeò aromaticus & excellens est, vt macis, aut nucem myristicam longè superet, imo Canellam odoris suauitate, piper acrimonia.*

MAGNA *huius ligni quantitas in monte quodam cæsa fuerat, & in nauem seu Liburnicam delata, ignis struendi causa. Vnde perspicere licet, quam multæ arbores, & aliæ plantæ in nostris Indiis inueniuntur insigni facultate præditæ, quandoquidem ignis struendi gratia odoratis & aromaticis arboribus vtuntur, quarum cortice in puluerem redacto, cor & ventriculus roborari, reliquaq́; membra foueri possent, & Aromatum ex Maluccis insulis, Arabiaq́;, & Perside vsque petitorum, vices supplere. Sed nos accusandi sumus, qui eas diligentius non inquirimus & inuestigamus, quandoquidem sponte montibus locisq́; incultis nascuntur.*

Lignum ad renum affectiones & vrinæ incommoda.

Lignum nephriticum.

NOBIS *etiam mittit noua Hispania Ligni quoddam genus crassum & enode, materiæ Piri, cuius vsus iam diu receptus fuit in his regionibus, ad renum vitia, & vrinæ difficultates & incommoda. Postea expertum est, eius aquam in Iecoris & Lienis obstructionibus vtilem esse. Fit autem hac ratione.*

Aqua ligni nephritici.

LIGNVM *assulatim & minutim concisum in optima & limpidißima aqua fontana maceratur, atque in ea relinquitur, donec aqua à bibentibus absumpta sit. Dimidia hora post iniectum lignum, aqua cæruleum dilutiorem colorem contrahit, qui sensim intenditur pro temporis diuturnitate, tametsi lignum candidum sit: cæruleum ideo dico, quoniam*

niam adulteratur alio ligno ſimili, quod aquam croceo colore inficit, ne quis fallatur.

HAC aqua aſſiduè vtuntur, ea vinum diluunt, & mirabiles experiuntur effectus, ſine vlla humorum commotione, neque enim opus eſt alia victus ratione quam temperata: ſiquidem aquæ ſapor non magis immutatur ligni iniectione, quàm ſi pura eſſet, & nihil in ea maceratum. Calidum & ſiccum eſt in primo gradu.

Lapis Nephriticus.

LAPIS hic in Nephritide maxime laudatus ex noua Hiſpania etiam defertur. Praſsio lapidi ſimilis, qui ad viridem colorem lacteo permixtum tendit, præfertur viridior. Nephriticus Lapis. Praſſius lapis.

EVM geſtāt variis formis effigiatum, vt antiquitus ſolebant Indi, alios piſcium forma, alios auium capitibus, alios pſittaci roſtris ſimiles, nonnullos rotundos ſphærularum modo, atque omnes perforatos, quoniam Indi eos appenſos geſtare ſolebant, aduerſus Nephritidis, aut ſtomachi dolores, in quibus morbis valde commendatur. Sed eius præcipua laus eſt ad Nephriticos dolores, & ad calculum expellendū, & arenulas. Nephritici lapidis varia forma. Facultates.

NOBILIS mihi notus, vnum habet, cui nullum alium comparandum vidi; nam eum brachio geſtans, tanta arenularum quantitate liberatur, vt, metuens ne ei noceat tanta eiectio, interdum eum deponat, nullumq; amplius calculum eiicit. Sed cùm dolor eum premit, denuo eum geſtat, & ſtatim leuatur aut minuitur dolor multarum arenularum: atque etiam calculorum expulſione. Ea etiam occulta facultate præditus eſt, vt ab eiuſmodi dolore præſeruet geſtatus, renum calorem mitigando.

DVCISSA Bejar ter breui temporis interuallo Nephriticis doloribus afflicta, armillam ex eo lapide ſibi confe-

cit, quam perpetuo gestat, ex eo tempore (quod decennium superat) eo dolore nunquam vexata est.

ALII *multi senserunt idem leuamen, eamq; ob causam magno in pretio sunt huiusmodi lapides, nec vti initio, tam facilè adquiri possunt, quod soli earum Prouinciarum Reguli & Domini eos possideant, nec immerito, cùm tam admirandæ sint illorum facultates.*

Lapis Tiburònum.

Tiburon piscis

IN *mari Indico ferreis hamis capiuntur pisces* Tiburones *dicti, maximi, validissimi, pugnacissimi, & truci aspectu, qui cum lupis marinis assiduè præliantur.*

Lapis Tiburonum.

IN *eorum capite terni aut quaterni lapides, interdum plures inueniuntur, valde albi, magni, ponderosiq́ue (vt interdum duas libras pendant) & qui facilè abradi possunt.*

Facultates.

HVIVS *lapidis puluis vtilissimus fertur Nephriticis, & aduersus vrinæ difficultates, & renum vesicæq; calculos, vt in Indis, Hispanisq; experientia comprobauit. eum gustatum insipido esse gustu deprehendi, facultates nondum expertus sum.*

TIBVRONVM meminerunt, quotquot Occidentalis Indiæ historiã descripserunt: sed inter eos Gomara in historia Mexicana, miranda & vix credibilia de Tiburone refert, & illi duplicem dentium ordinem tribuit.

DESCRIBIT idem in Historia generali Indiarum cap. 31. (quẽ sequutus est Theuetus lib. Singularium cap. 71.) piscem quendam Manati nomine, cuius descriptionem, quod pleraque cum Tiburonis historia communia habeat (ne dicam eundem piscem videri) hîc subiunximus.

Manati piscis.

MANATI piscis est nostro orbi incognitus, vtri similis, duos tantum pedes rotundos, quibus natat, ad humeros habens, & in singulis quatuor vngues elephantinis similes, ab vmbilico ad caudam vsque gracilescit: teterrimo est aspectu, capite bubalino, sed macilentiore ore, mento verò crassiore, oculis admodum exiguis pro corporis mole, quæ interdum viginti pedum longitudine est, decem crassitie: corio denso, pilis quibusdam cinerei coloris obsito. Feminæ pariunt vaccarum modo, duoque vbera habent, quibus catulos suos lactant. Eius caro quadrupedis potius quàm piscis videtur; etenim recẽs vitulinam sapit, sale macerata Thynni carnem, sed sapidior est, diutiusq; seruari potest.

poteſt. Eius pinguedo optima, nec facilè ranceſcit, ea corium ipſius præparant ad calceos ſibi faciendos. Inueniuntur in eius capite lapides quidam ad caculum & nephritidem vtiles.

HIC piſcis occiditur interea dum herbas in littore depaſcitur, ſed etiam retibus capiuntur iuniores. Ea ratione paruum fertur cepiſſe Regulus Caramatexi, quem 26. annis in lacu quodam dicto Guaynabo educauit, adeoque domitum euaſiſſe, & ferociam depoſuiſſe, vt de manu cibum caperet, & inclamato nomine Mato, quod Magnificum ſonat, lacum ſuum egreſſum fuiſſe, & in ædes perreptaſſe cibi ſumendi gratia, deinde ad lacum remeaſſe, interdumque homines & pueros ex vna parte lacus, in aliam tranſuexiſſe, nec illos merſiſſe, ita vt Indis ſummam voluptatem adferret.

Lapis Caymanum.

*EX Nomine Dei, Carthagine, aliisq; continentis oris, lapides interdum adferuntur calculis fluuiatilibus ſimiles, qui in ventriculis prægrandium Lacertorum (*Caymanes *appellant) inueniuntur: ferociſsimi ſunt, ingenti ore, vt integrum hominem deglutire poſsint, multiplici dentium ordine, adeò magni, vt triginta duorum pedum longitudine inueniantur. Viuunt ij magna ex parte in fluminum ripis, nonnunquam in mari, ad fluuiorum oſtia: pariunt oua in terra, & ſuos catulos iſtic excludunt, teſtudinum more: capiuntur hamis ferreis, quia earum cutis prædura, omnes ictus, etiam minorum tormentorum æneorum, reſpuit.* Lacerti Caymanes.

HOS lapides colligunt Indi & Hiſpani, atque adeò ſibi ſeruant, ad quartanam tollendam vtile remedium: ſiquidem bini ex eis temporibus vtrinque alligati, in quartanarum paroxiſmo, illas tollere, aut earum calorem manifeſto infringere traduntur. Bis eum lapidem temporibus cuiuſdam puellæ, quæ quartana laborat adhibui, & certè febris calorem nonnihil remiſiſſe animaduerti, an verò febrem omnino tollet, ignoro. Lapidis caymanũ facultates.

GOMARA, Petrus Cieça, Auguſtinus Carate, qui integram Indiarum hiſtoriam, aut ex parte ſcripſerunt, huius generis Lacertorum ſeu Crocodilorum meminerunt, inter quos Petrus Cieça ſub finem capitis 2. eorum oua, atque etiam carnes vrgente fame cum aliis ſe ediſſe aſſerit circa Pauamam, cùm eam regionem primum occupaſ-

Ingens Lacerti magnitudo. sent. Gomara cap 197. ibidem occisum, qui 100. pedes longitudine æquaret, in cuius ventriculo multi calculi reperti sint.

Lapis Sanguinalis.

Lapis sanguinalis. LAPIS *Sanguinalis ex noua Hispania delatus, Iaspidis genus est, varij coloris, sed obscurioris, maculis, seu punctis distinctus sanguineis.*

Eius facultates. EX *his lapidibus Indi quasdam cordium formas, magnas ac paruas conficiunt.*

VALET *ad fluxum sanguinis narium, mensium, hæmorrhoidum, vulnerum, ac oris. Lapidem aqua frigida intinctum æger dextra comprimit, & subinde id facit. Sic eo Indi & nostri vtuntur.*

PERSVASVM *habent Indi, imo firmissimè credũt, si hoc lapide pars sanguine manans contingatur, sanguinem sisti, idq́ verum esse experientia probatum est. Vtilis est etiam suspẽsus aut alligatus eidem parti vnde sanguis effluit, modo carnem contingat. Vidimus nonnullos hæmorrhoidum fluxu afflictos, remedium sensisse, annulos ex hoc lapide confectos in digito continuè gestando: nec non & menstruum fluxum sisti.*

Lapis rimas pedum curans. ALIVD *lapidis genus est, quod rimas in manuum & pedum iuncturis à pituita salsa prouenientes, curat: verum id duntaxat auditu percepi.*

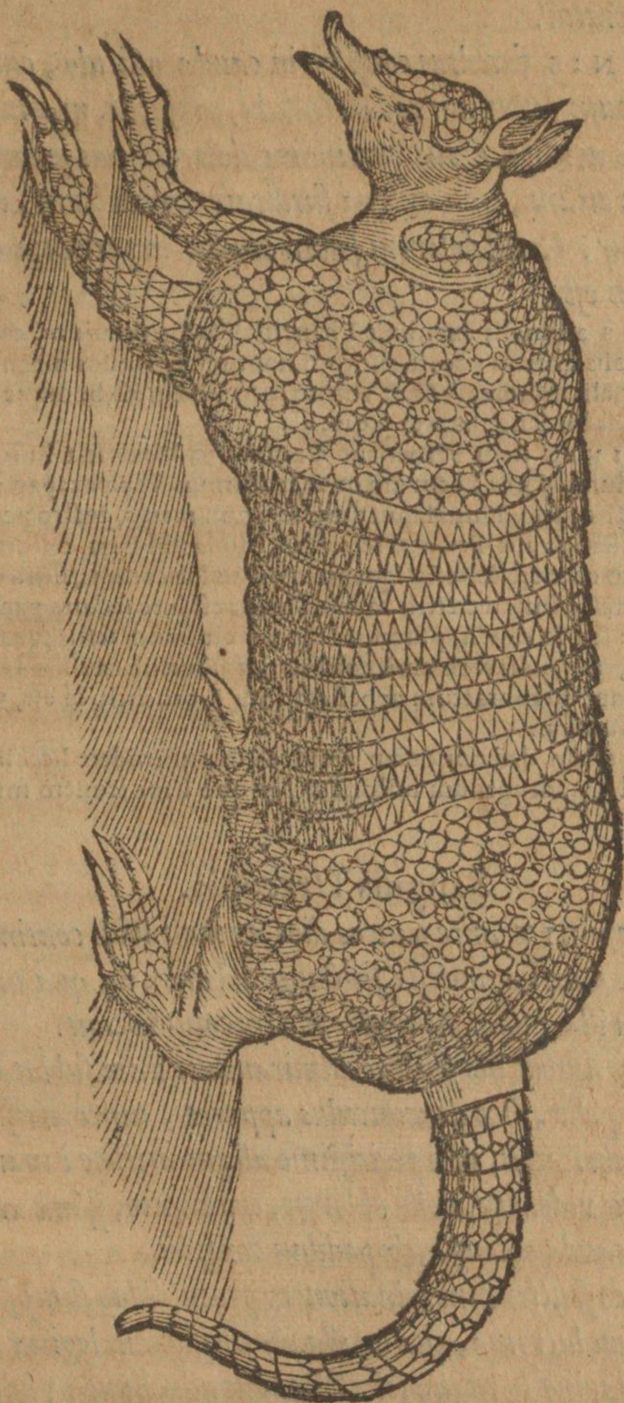
Armadillo.

NVNC *ex continenti habemus ossiculum caudæ peregrini animalis, quod veluti testis quibusdam totus integitur penum tenus, cuius gratia* Armadillo *vocant Hispani, quasi cataphractum aut armatum dicas, Lusitani* Encubertado.

Armadillo. Encubertado. Descriptio.

EST *porcelli magnitudine, cui rostrum simile habet, cauda oblonga, & crassa, Lacerti modo. Sub terra viuit, vt*

Talpa,

Talpa, & terra sese sustentare creditur, quod foris nihil edere conspiciatur.

Facultates.

OMNIS *facultas consistit in caudæ oßiculo, cuius in tenuißimum puluerem redacti pilula, confecta, magnitudine capitis aciculæ, atque auri indita, dolorem eius sedare, & tinnitum etiam, cum exigua surditate coniunctum, curare traditur. Certè dolorem sedari multa experientia comprobatum est.*

Tattou.

HVIVS animalis meminit Theuetus lib. Singularium, cap. 54, aitque incolis Tattou vocari, quorum nonnulli porcellos magnitudine æquant, alij minores sunt, & eorum caro tenella est, bonique succi. Et Bellonius lib. Singularium 2. cap. 51.

MEMINIT item Franciscus Gomara in Mexicana historia in hunc modum. Circa Lacunam quæ ex flumine Papalaxapan oritur Imperio Mexicano, animal inuenitur fele non maius, rostro porcelli, pedibus Histricis aut Erinacei terrestris, cauda oblonga, natura munitum duro cortice, & testa squamata veluti loricatum, intra quam se retrahit testudinis terrestris modo. Similis est hæc tectura panopliæ æquorum: sed & cauda, ipsumque caput huiusmodi testis squamatis tecta sunt, auriculis foris eminentibus, eamque ob causam Hispani armatum, aut cataphractum appellant, Indi Aiotochtli, id est, Cuniculum cucurbitæ.

Aiotochtli.

EIVS etiam descriptionem apud Gesnerum videre licet in Appendice ad Quadrupedum historiam, ex quo hanc iconem mutuati sumus.

Sanguis Draconis.

ATTVLIT *ante paucos dies, ex noui orbis continenti, Episcopus Carthaginensis fructum arboris, ex qua manat lachryma illa, quam Sanguinem Draconis vocant.*

Draconis arboris fructus.

EST *autem hic fructus admirandus: nam sublata qua integitur pelle, ilico dracunculus apparet, tanto artificio à natura fabricatus, vt à peritißimo aliquo artifice è marmore sculptus videatur, collo oblongo, ore hiante, spina aculeis horrida, cauda oblonga, & pedibus conspicuis.*

Sanguis Draconis cur sic dictus.

AB *eo fructu denominationem proculdubio sumpsit arbor, & eius lacryma, quæ ex illa per incisionem legitur, quã ex Carthagine Peruana selectißimam aduehunt: vnde veterum*

terum & multorum recentiorum inſcitia deprehenditur, qui, quid eſſet ſanguis Draconis, aut cur ſic appelaretur, omnino ignorarunt.

MAGNA *eſt arbor, cortice ſatis tenui, & qui facilè incidi poteſt: ea vulnerata, liquor ille effluit, quem Sanguinē Draconis in Lachryma, dicunt, ab eo differens, quem Sanguinem in pane vocant, quòd in panes ſeu maſſas iſtic cogatur, quemadmodum reſina in Caſtella.* Draconis hiſtoria.

VTERQVE *liquor intro aſſumptus, alui profluuium ſiſtit, ſic etiam ventri illitus, aut clyſteribus inditus. Sanguinem vndequaque manantem reprimit. Capitis defluxiones, ne in partes inferiores delabantur, prohibet eius puluis capitis vertici inſperſus: vulnera recentia glutinat, gingiuas à putrefactione liberat, & dētes ſtabilit. Eſt item color Pictoribus maximè expetitus.* Facultates.

TEMPERATVS *eſt, & pauci caloris particeps.*

MEMINI ante paucos annos nobis à Franciſco de Hollebecque Regis Hiſpaniarum Hortulano diligentiſſimo, miſſos fuiſſe quoſdam fructus Dragonalis nomine, ex quibus terræ commiſſis, nonnulli prodierunt Bruxellæ apud C. V. Dn. Ioannem de Boiſot virum doctiſſimum & rei herbariæ peritiſſimum. Erant ferè foliis Iridis, oblongis, viridibus, per oras rubris (qualia in grandi arbore ante nouem annos Olyſipone conſpexi) ſed ſubſequens hyems abſtulit: Fructus is erat Ceraſij magnitudine aut Oxymirſines, rotundi, tenui pelle contecti, qua ſublata, oſſeus nucleus conſpiciebatur, qualis eſt in fructu Ruſci: ſed is nullam animalis, nedum dracunculi tanto artificio fabrefacti figuram referebat, verum rotundus erat & læuis, &, vt dixi, totus oſſeus. Arboris, quā Olyſipone obſeruaui, & in cuius cortice gūmi ſanguinei coloris concretum inueni, iconem, in Stirpium à me per Hiſpanias obſeruatarum deſcriptione exhibeo. Dragonal.

Gummi ad Podagram.

DABAT *mihi idem Epiſcopus, Gummi genus (cuius arborem non poterat deſcribere) ex eodem continenti delatum, quo ſe podagrici iſtic purgant, in hunc modum.* Gummi ad podagram.

ILLIVS *gummi fragmentum nucis ponticæ magnitudine, ſtillatitio aquæ liquore noctem integram macerant,* Facultates.

postridie mane percolant, & exprimunt, eam aquam ad duas vncias sumunt, neque quidquam cibi superingerunt ante meridiem: eo medicamento purgatur humor, qui podagram creat, sine molestia.

INSIPIDVM *est & inodorum. Calidum videtur in primo gradu.*

Fructus dysentericus.

Fructus ex Quito.

HISPANVS *quidam adolescens mihi ignotus, attulit ex Quito fructum, qui, vt ex eius fragmentis (quæ altera parte læuia erant, & luteo colore; altera verò, aspera & admodum rubra, seu ex rubro nigricantia) coniicere licebat, magna quadam arbore natus videbatur. Dum ille mecum de variis rebus ageret, venit ad me vicinus, medicamentum curaturus filiæ, quam dysenteria miserè afflictari dicebat. Ilico adolescens, eam, inquit, curabo: ad vicinum proficiscitur, fragmentorum illorum tenuissimè tritorum puluerem ex stillatitio calicum rosarum liquore, eo die puellæ hauriendum dedit vespere, tantundem postridie mane, statimq; sisti cæpit fluxus, ita vt breui puella sanitati restituta sit. Eum adolescentem, tametsi diligenter requisiuerim, nunquam postea videre mihi contigit: itaque neque quis esset hic fructus, aut qua arbore nasceretur, scire potui.*

Cortex ad alui profluuia.

Cortex alui profluuia sistens.

PROFERT *nouus orbis prægrandem arborem, foliis cordis effigie, nullo fructu. Eius cortex digiti crassitudine aut amplior, solidus, durus, & ponderosus, tenui candicante pellicula integitur: similis est admodum cortici Guayacan, vti Gentiana amarus, adstrictionis & grati seu aromatici cuiusdam odoris particeps.*

Exhibendi ratio.

MAGNA *est apud Indos æstimatione, vt qui eo vtantur aduersus omnis generis alui profluuia, eius puluerem drachmæ pondere, aut paulo amplius mane propinantes ex*

aqua

aqua conueniente, aut crasso vino rubro. Ter aut quater id remedium repetitur, obseruaturq́ in reliquis victus ratio, quæ huiusmodi morbo necessaria est.

EIVS *corticis fragmento donatus sum ante paucos dies, cuius periculum iam bis feci in alui profluuiis inueteratis magno successu.*

EX VARIIS *nostrarum Indiarum prouinciis, multa purgantia medicamenta deferuntur, quorum magnæ sunt facultates: de quibus hîc mentionem faciam, vt sint veluti Præfatio quædam in Historiam radicis Mechoacan.*

Cassia solutiua.

INSVLÆ *Diuorum Dominici & Ioannis de Portu diuite, tanta quantitate nobis transmittunt Caßiam solutiuam, vt non modo Hispaniæ, sed etiam toti Europæ, atque adeò vniuerso orbi sufficiat: nam & in Orientem, vnde deferri solebat, plures naues ea onustæ vehũtur, quàm Cantabri ferrum mittunt.* Cassia solutiua

QVÆ *Venetiis ad nos ex India Orientali mitti solebat, cum immatura collecta esset, temporis diuturnitate & itineris longinquitate ad nos ita corrupta perueniebat, vt parum vtilitatis præstaret. Nostra verò ex insulis prædictis, matura est, crassa, plena, ponderosa, medullosa, & adeo recens, vt interdum sexagesimo postquam collecta est die, huc perferatur: & quia recens, gratiq́ saporis, non tetri, vt quæ ex Oriente deferebatur, facilius vires suas exerit.* Delectus.

BENIGNE *purgat & sine vlla alui perturbatione bilem præsertim, deinde pituitam, postea quæ in meatibus & inte-* Facultates.

intestinis infarcta sunt, euacuat. Temperatos illos efficit, qui ea vtuntur: sanguinem purgat; Vtilis in omni morborum genere, sed maximè renum, & vrinæ, duabus horis ante cœnam sumpta. Defluxionibus prodest, duabus à leui cœna horis. Quotidianus eius vsus est ad pectoris & laterum vitia, eclegmatis modo. Conuenit febrium ardoribus, & sitim extinguit. Assiduus illius vsus ante prandium aut cænam, calculi generationem prohibet.

FORIS *cum amygdalarum dulcium oleo illita, graues pulmonum & renum dolores mitigat.*

DOSIS *pulpæ eius est decem drachmarum, ad sesquiunciam vsque; non exemptæ verò, quatuor vnciarum. Lenit, resoluit, sanguinem depurat, & eius bilisq; calorem infringit. Humida est in primo gradu, ad calorem, sed mitem tendens.*

IN *istis insulis primùm coli cœpit, postquam in nostram potestatem venerunt.*

NON desunt qui huius Auctoris iudicium improbent: siquidem Orientalis cassia, cæteris paribus, longè præferenda est.

Fructus ad bilem.

EX *maritimis* Nicaragua & Nata *(quæ sunt in noui orbis continenti) inuehitur in Hispaniam Medicamenti genus purgans, bilem præsertim.*

Fructus bilem euacuans.

FRVCTVS *est arboris cuiusdam vastæ, castaneis similis, sed calice læui, non, vt illarum, echinato: eo calice fructus continetur castaneis non multum absimilis, sed sine cortice, & ferè quadratus, qui in duas partes diuisus est, intercursante medium, & totum deinde ambiente pellicula.*

Facultates.

EDITVR *hic fructus viridis, aut contusus vino exceptus: si siccus, eius puluis ex vino aut Gallinæ iusculo sumitur.*

tur, datur etiam tostus vt minus purget: quocunque tandem modo sumptus, sine molestia purgat, obseruatis iis, quæ à purgatis obseruari solent, & præparatis prius vt decet humoribus. Illud verò minimè prætereundum est, pelliculam illam exteriorem & internam abiiciendam esse, alioqui grauia symptomata excitaturam, veluti ingentes vomitus, animi deliquia, & periculosa alui profluuia. Calidus est in primo gradu.

Auellanæ purgatrices.

NOVO *orbe primū inuento, insula Diui Dominici quoddā genus Auellanæ misit, qua se* Indi *familiariter purgabāt. Postea* Hispani *neceßitate cōpulsi, illis etiam purgare se cœperūt, nō sine vitæ discrimine. Colore & forma nostris Auellanis similes sunt, putamine tenui, coloris spadicei, triāgulares, medulla interiore alba & dulci, sic vt multi, dulcedine illecti, decepti sint.* Auellanæ purgatrices. Auellanarum historia.

MEDICORVM *vulgus eas* Ben magnum *vocat (nam Ben est duorum generum) Paruum autem ciceris magnitudine est, & ex eo* Itali *odoratum illud oleum, quod de Ben nuncupant, conficiunt, quo sibi cæsariem & barbam inungunt deliciarum gratia.* Ben magnum. Ben paruum

VALIDISSIME *pituitam & bilem supernè & & infernè purgant. Nonnulli tamen earum vehementiam: assatione infringebant. Coli doloribus præsens sunt remedium, flatus discutiunt, & clysteribus iniectæ, mediocriter euacuant.* Facultates.

DOSIS *est à dimidia drachma ad drachmam vnam: sed assandæ sunt. Calidi sunt temperamenti initio tertij gradus, & sicci in secundo.*

Auel-

Auellana hæc cum plerisque aliis fructibus peregrinis communicata mihi fuit ab illustri viro D. Ioãne de Brancion, rei herbariæ studiosissimo, nec vllis parcente sumptibus, vt suum hortum omni peregrinarum plantarum genere excultissimum reddat.

Cæterùm Auellanam hanc, cuius iconem hîc exhibeo, lentus & mollis contegit cortex, partim ex cinereo candicans, partim nigricans: hunc sequitur putamen minus solidum quàm in vulgaribus Auellanis, id nucleum continet auellanæ magnitudine, candidum, solidum, Auellanæ vulgaris aut iligneæ glandis sapore, tenui membrana obductum. Integra nux altera parte sessilis est, & coniunctim binæ nasci videntur, vt interdum castaneæ.

Nuclei pinei purgantes.

Pinei nuclei purgatorij.

TRANSMITTIT *etiam noua Hispania, Pineorum nucleorum genus, quo Indi se purgabant: quos imitati sunt plurimi harum regionum.*

Descriptio.

NOSTRIS *pineis similes sunt, nascentes in strobilis magnis, quales sunt Mayzi spicæ muticæ: molliori putamine, & nigriore quàm nostri pinei nuclei, rotundi, intus albi, pingues, & gustu dulces.*

Facultates.

BILEM, *pituitam, & aquas validißimè purgant: & licet Auellanis mitiores, attamen vomitum cient, atque ventrem subducunt. Aßi, neque tam valenter, neque cùm*

tam

tam magnis torsionibus purgant. Peculiari quadam facultate crassos humores expellunt.

QVINQVE aut sex triti & vino diluti, dantur pro virium robore, præparato prius conuenientibus Syrupis humore, qui euacuandus est, & obseruata, quæ decet, victus ratione. Etenim qui eis vtetur, illum obseruare oportet, quæ ab his obseruari solent, quibus purgans medicamentum propinatum est.

CALIDI in tertio, & sicci in secundo, pinguedine tamen quadam præditi, quæ siccitatem nonnihil imminuit.

Fabæ purgatrices.

FABÆ purgatrices, quæ Carthagine, & Nomine Dei nascuntur, nostris similes sunt, sed minores, eiusdem cum nostris formæ & coloris, pellicula quadam tenui, vt cæparum tunicula exterior, illas per medium intersecante, quæ cũ cortice abiicienda est, alioqui tanta vehementia supernè & infernè purgans, vt in vitæ discrimen sumentem coniiciat. Assandæ deinde sunt, vt illarum acrimonia infringatur, deinde in puluerem comminuendæ. Fabæ purgatrices.

DATVR hic puluis vino aut sacchro exceptus, ad cochleare vnum, deinde haustus vini sumitur. Sumēdi ratio.

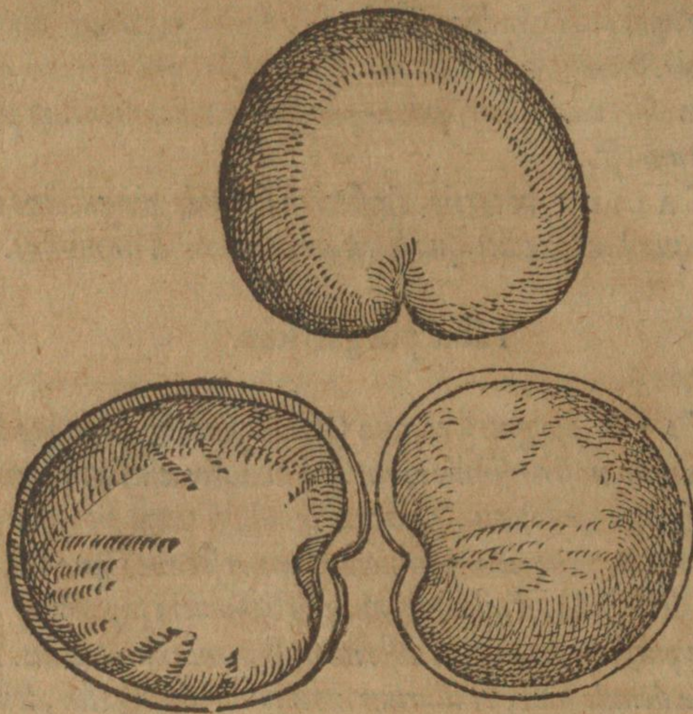
APVD Indos hoc medicamentum celebre est ob sumendi facilitatem: nam sine molestia bilem, pituitam, & crassos humores, multò lenius & facilius quam superiora medicamenta purgant. Facultates.

DANTVR in febribus diuturnis & importunis, in coli doloribus, & articulorum morbis.

DOSIS esto assatarum à quaternario numero ad senarium, pluriumúe aut pauciorum, pro ægri viribus.

Aliquot

Aliquot peregrinos fructus accepi Fabæ purgatiuæ nomine insignitos: sed nullus mihi cõspectus est, qui fabæ purgatiuæ nostro auctori descriptæ conueniret, at potius inter Phaseolos, omnes recensendi videbantur.

Prior, cuius hic iconem exhibemus, orbiculari ferè est forma, sed planus vtrinque & quodammodo puluinatus, digiti vnius crassitie; duorum verò latitudine aut ampliore, ex vno latere aliquãtulum cauo, quà videlicet hilus esse solet, & siliquę, in qua continetur, adhæret: cortex durus & lignosus, læuis, ex rubro nigricans: quod intus continetur album, firmum, & in duas partes natura sectile, vt sunt omnia phaseolacea: sapore primùm quali sunt omnia ferè legumina, sed ilico linguam mordicante, & acri: quo fit (ni fallor) vt purgandi facultate prædîtus.

Nascitur in insula Diui Thomæ dicta, & cordis effigiem, quale vulgo pingi solet, imitatur: idcirco à quibusdam Cor Diui Thomæ nuncupatur. Eius obiter meminit Petrus Cieça parte prima Chronici cap. 112.

Alter Phaseolo vulgari haud dissimilis est, sed minor, densior, nigricans, & hilo prominente, & renis formam minimè referente.

Cùm Olysipone essem, donatus sum Phaseoli genere ex Brasilia Americæ

PHASEOLVS ALTER BRASILIANVS.

Americæ prouinciç delato, admodum recenti, pollicari latitudine, crasso, colore rufescente, magno hilo, & parte extrema veluti sessili: Eiusmodi quatuor aut quinque singulis siliquis prægrandibus continentur, qui recentes & virentes adhuc tusi & impositi bubones venereos curare dicuntur: flore traditur ex rubro pallescente: ego duntaxat iuniorem plantam vidi mihi semine natam, quæ foliis Phaseolo vulgari ferè similis erat, nisi quòd minora erant, & auersa parte hirsuta, præsertim teneriora folia, & extremi caules tenui mollique lanugine fuluescente obsiti. Brasiliani Macouna vocant: similes planè, & colore, qui ex cinereo candicans est, duntaxat differentes, ex Africæ Mauritania delatos vidi.

Vidi etiam non procul Olysipone in monasterio quodam Phaseoli genus vulgari nostrati adeò simile, vt nostrum putarem, pergulas istic vestiebat opere topiario, flore purpureo; at siliquæ scabræ sunt, breuiores, & duplo latiores quàm nostri vulgaris: fructus est exiguus pisi vulgaris magnitudine, totus niger, nisi qua parte siliquæ adhæret, quæ candida est. Brasilianis frequentem esse audiui, & Lusitanis istic habitantibus Faua braua, id est, fabam siluestrem nuncupari.

Lac Pinipinichi.

I N *omnibus continentis oris, lacteus quidam succus elicitur ex arbusculis Malorũ similitudine, Indi* Pinipinichi *vocant: cuius rami recisi, lacteum humorem ilico exsudant, aliquantulum densum, & viscosum, cuius tres aut quatuor guttæ sumptæ, validißimè per secessum purgant bilem & aquas.* Pinipinichi. Facultates.

B I B I T V R *ex vino, aut eius desiccati puluis deglutitur pauca quantitate, propter nimiam vehementiam.*

I L L V D *autem peculiare habet, quod si quis, eo sumpto, iusculum, vinum, aut aliud quid iniiciat, subito eius operatio infringitur, & cessat.*

S V M P T O *aliquo ex superioribus medicamentis purgantibus, somno abstinendum est, & ea obseruanda, quæ ab his qui purgans aliquod medicamentum sumpserunt, obseruari solent.*

C A L I D V S *& siccus hic liquor in tertio gradu.*

O M N I A *iam enumerata medicamenta valida sunt*

& perniciosa, quibus vti desitum est, postquam Mechoacan receptũ est, cuius vsus minimè periculosus est. Et ad ipsum, tanquam ad medicamentum præstantißimum, confugerũt non solum nostri, sed omnes etiam Indiarum incolæ. De quo nunc acturi sumus.

Mechoacan.

Mechoacan. MECHOACAN radix est ante viginti annos primum reperta, in prouincia Mechoacan dicta, quadraginta miliaribus supra Mexico, quam deuicit Ferdinandus Cortesius, anno 1524.

Forma. IAM vidimus apud Franciscanos huius vrbis nascentem, ex ipsa prouincia Mechoacan naui delatam, multis ramis luxuriantem supra terram expansis, colore cinereo, qui vicinas perticas aut pergulas scandunt, & multiplici nexu amplectuntur, foliis rotundis, in mucronem desinentibus, secundum pediculum amplis, fibrosis, adeò verò delicatis, vt humiditate carere videantur: fructu coriandri sicci magnitudine, racematim cohærente, qui Septembri maturescit: radice crassa, vitis albæ seu Bryoniæ modo, vt non defuerint qui eandem plantam esse putarent, aut saltem ei congenerem: sed multum differunt, nam Bryoniæ radix viridis & sicca admodum acris est: Mechoacan verò insipida & sine acrimonia.

MILII semine obruta seruatur hæc radix, aut lino picato seu resinato inuoluta.

Mechoacan alterum. CÆTERVM nũc ex Continenti aduehitur Mechoacan, natũ circa Nicaragua & in Quito (vbi diligenter colitur, & magno in vsu est, ob eius mirabiles effectus) longè præstãtius eo, quod ex noua Hispania adferri cõsueuit: cuius flos, semẽ & ramuli etiam allati sunt. Erat verò is flos quasi

Forma. mali aureæ, quinque foliis constans maioribus, è cuius vmbilico

bilico protuberat calix ſiue veſicula quædam auellanæ magnitudine, membrana conſtans tenui, albicante, quæ in duas cellulas tenuiſsima pellicula ſecretas diuiditur, & in ſingulis bina grana, ciceris exigui magnitudine, colore per maturitatem nigro, guſtu inſipido continebantur, quæ molli & ſpongioſa terra excepta, commodè naſcuntur.

E X *huius radice fit conſerua varij generis, Cydoniorum modo, ſed etiam Gelatina ex ſaccharo & illius ſucco, quæ in delicijs eſſe poſſunt: nam vt radix eſt inſipida, facilè ſaccharum recipit, quocunque tandem modo paretur.*

M O L E S T A *non eſt huius radicis ſumptio, quia nullius mali ſaporis eſt particeps, ideoq́ pueris, ſenibus, aliisq́, qui cætera medicamenta reſpuunt, vtilis eſt.*

P I T V I T A M *præſertim & aquas educit. Icterum, cephalæam, ſtrumas, & epilepſiam curat, veteresq́ defluxiones ſiſtit, articulorum, coli & renum doloribus vtilis eſt. Conuenit etiam vteri doloribus, aſthmati, tuſsi veteri, febribus & lue venerea vexatis.* Facultates.

H V I V S *autem radicis ſumendæ ratio talis eſt. Purgato prius corpore ſerapiis, clyſteribus, aut ſanguinis miſsione, & diæta, pro medici iudicio; huius radicis leuiter contuſæ puluis vino albo maceratus, aut aqua fœniculi aniſi, aut cinamomi (ſi quis vinum non fert) ſummo mane propinatur, dimidiæ drachmæ pondere pueris, vnius drachmæ iuuenibus & adoleſcentibus, duarum verò drachmarum viris & mulieribus. Nec inutiliter datur ex ſyrupo nouem infuſionum. Dimidia poſt ſumptum hoc medicamentum hora ſomnus conceditur, iis præſertim qui vomitibus obnoxij ſunt. Facta purgatione, datur iuſculum, & paulò pòſt cibus, qualis his dari ſolet, qui ſeſe purgant.* Exhibendi ratio. Puluis.

F I V N T *nonnunquam ex eodem puluere catapotia coriandri ſicci magnitudine.* Catapotia.

IN *manu autem est Medici,* aut eius qui sumpserit, eā humoris quantitatem purgare quam volet, quoniam sumpto pauxillo iusculo, aut alia re, eius operatio ilico cessat.*

Mechoacan siluestris

MITTIT *nobis Promontorium D. Helenæ, quod in eodem quo Nicaragua tractu est, aliud Mechoacan genus siluestrius, quod grauia Symptomata excitat, vt vomitus immodicos, tormina, & alui profluuia, quā ob causam Scāmonea nūcupatur: sed nemo (periculo semel facto) vtitur. Simile est, alteri cū folio, tū sarmentis, tum radice, sed per omnia minoribus: & ipsa etiam radix acrimoniæ nonnihil habet.*

Missa sunt nobis ex Hispaniis ante paucos annos duo seminis Mechoacan genera, vnum breui caliculo sine siliqua, semineque nigro, quale est Scammonij aut Conuoluoli maioris: Alterum oblongiore aliquantum caliculo, & semine rufo, & quàm superius longiore, tenerioreque: Vtriusque siliqua parte interiore lanuginosa est.

Ex vtriusque semine natæ sunt nobis, & aliquot aliis rei herbariæ studiosis plantæ, quas subsequentis hyemis iniuria sustulit. Prodibant Scammonij aut Conuoluoli modo, deinde multis sarmentis proxima pedamenta scandebant & amplectebantur: foliis Conuoluoli maioris, sed tenerioribus & colore magis fuluescente.

* Negat Ioan. Fragosus Regis Catholici Medicus, iusculo aut alio cibo iniecto Mechoacan vim purgatiuam sisti aut infringi, & quotidiana experientia id se obseruasse ait, eandemque nostri Auctoris in Pinipinichi opinionem reprobat.

Radix Quimbaya.

MEMINIT *Petrus Cieça parte prima Peruanæ historiæ, in prouincia Quimbaya, cuius metropolis Carthago magna, nasci tenues quasdam radices digiti crassitudine inter arbores, quarum si fragmentum brachiali longitudine aquæ sextario per noctem maceretur in vase aliquo, maiorem aquæ partem ea nocte absumet. Ex ea quæ supererit aqua, qui tres vncias sumpserit, adeò benignè purgabitur, & sine molestia, vti si Rhabarbaro purgatus esset, & aliquoties periculum fecisse scribit magno purgatorum commodo.*

Piper.

TOTO *Continentis tractu in quo Nata, Carthago, & etiam in Nouo regno, magnus est vsus Piperis cuiusdam oblongi*

oblongi, quod maiore acrimonia præditum est Orientali, magisq́ aromaticũ, & iucũdiore odore spirat, quàm Axi seu Capsicum, quinetiã præfertur Piperi nigro, cùm saporis tũ suauitatis causa. Axi. Capsicum.

ALTÆ *cuiusdã plãtæ fructus est oblõgus, crassitie quidẽ funiculi, at dimidij pedis lõgitudine, cõstãs veluti multis granulis, circa pediculũ oblongũ continuo & coniuncto ordine dispositis, seminis plantaginis modo. quibus ademptis, pediculus nudus conspicitur. Recens viridis est, sole maturescit & nigrescit. Calidum est tertio gradu.* Forma.

NEC *prætermittendũ est Piper ex Indiis nostris missum, quãdoquidem non modo in medicũ vsum receptum est, sed planta est excellẽtissima, & totæ Hispaniæ notissima: nã nullus est hortus, in quo nõ seratur ob fructus pulchritudinẽ. Vidi aliquando in hac vrbe plantam ad arboris altitudinem excrescentem.*

FOLIO *est viridi, ocymo latifolio simili, flore albo, ex quo pullulat fructus diuersæ formæ, oblongus, rotundus, Melopenis forma, aut cerasorum, sed immaturus viridis est, maturus verò colore rubro gratissimo.* Capsaci historia.

PARTICVLATIM *concisum & iusculo maceratum, meliorem saporem eduliis conciliat, quàm Piper vulgare, ideoq́ eius vsus est in omnibus, in quibus aromata ex Maluccis insulis & Calecutio delata cõmendantur, in eo solùm differens, quod illa multis aureis emuntur, hoc sola satione adquiritur: nam in vna planta colligũtur aromata in totius anni vsum, minore dispendio, & maiore commodo.*

FLATVS *discutit, vtile pectori & perfrictionibus, calefacitq́ & roborat partes internas. Caliditatis & siccitatis in quarto ferè gradu particeps.* Facultates.

Capſicum hoc, ſeu Piper Indicum (Americum potius) diligentiſſimè colitur tota Caſtella cùm ab Hortulanis, tum à mulieribus in feneſtris ædium ſuarum. Etenim eo vtuntur per totum annum cum virente tum ſicco, pro condimento & pipere. Spectatur varia (vt noſter auctor ait) forma: ſed & hæc omnia genera aliquando vidi colore flaueſcente, in Luſitania, monaſterio quodam circa Olyſiponem.

Aliud Capſici genus obſeruaui in nonnullis Luſitaniæ locis, fruticoſum, cubitalibus ramis, virentibus, foliis hortenſis Solani fere, aliquantulum anguſtioribus: flore candido exiguo, vt Solani hortenſis, fructu in longis pediculis paruo, per initia viridi, deinde nigricante, vbi maturuit, rubro, continente multa ſemina latiuſcula alterius Capſici modo, tam feruidi guſtus, vt fauces aliquot dies incendat guſtatum. Floret, & fructum profert toto Autumno, & in calidioribus regionibus etiam hyeme. Illi vocant Pimienta de Breſil, hoc eſt, Piper Braſilianum, in qua prouincia abundanter naſci, multiplicique in vſu eſſe intelligo.

Ceuadilla.

Cauadilla.

PERLATA *ſunt ad me cum aliquot aliis plantis ex Hiſpania noua, ſemina cuiuſdam plantæ* Ceuadilla *iſtic vocatæ, id eſt, Hordeolum, à ſimilitudine quam cum noſtro hordeo habet in ſpica & vaginulis, quibus ſemen includitur, ſed minus eo lini ſemine neutiquam maius, & longè aliis facultatibus præditum. Etenim nunquam auditum eſt plantā aliquam adeo vrente, & cauſtica vi præditam; ſic, vt vbi cauterium neceſſarium eſt in gangrænis, & putridis impuriſq; vlceribus eoſdem præbeat effectus quos non modo ſublimatum, ſed ignis etiam præſtare poſſet: etenim vermes in vlceribus necat, putridaq; vlcera expurgat puluis eius ſenſim iis inſperſus, maiore minoréue quantitate, pro vlceris magnitudine, adhibitis præſeruatiuis, quæ in huiuſmodi remediis vſurpari ſolent. Itaque, cùm eius facultates infringere volunt, puluerem ſtillatitio roſarum aut plantaginis liquore excipiunt, linumq; aut ellichnium eo intinctum vlceribus & gangrænis imponunt: deinde ſarcotica medicamenta adhibentur, pro cheirurgi docti & experti iudicio.*

Facultates.

EADEM *ratione vſurpatur in animalium malignis vlceribus, quibus plerunque infeſtantur.*

CALI-

CALIDVM *est hoc semen in quarto gradu, eoq́ etiam amplius, si plures sint gradus.*

Sulphur viuum.

MITTIT *nobis Quito prouincia Peruana Sulphur viuum præstantissimum, vt vitrum translucidum, colore auri sincerrimi, cuius fragmentum pusillum lucernæ adpositũ, odorem maximum Sulphuris eiaculatur fumo viridi permistum: & antè quàm incendatur, nullum Sulphuris odorem præbet.* Sulphur Quitense.

HVIVS *puluis vino dissolutus, & per aliquot dies faciei vespere illitus (purgato prius corpore) inflammationes curat. Scabiem tollit, rosaceo oleo mixtus. Drachmæ pondere cum oui luteo sumptus, coli doloribus, Nephritidi, neruorumq́ contractionibus & ictero vtilis est. Calidum & siccum est hoc sulphur summo excessu.* Facultates.

EX *Nicaragua aliud Sulphuris genus aduehitur coloris cinerei, densum, & expers transparentiæ, nihilq́ cum alio commune habens præter odorem.* Sulphur Nicaraguanum.

Ad Erisipelas.

NOBILIS *ille qui Piper longum mihi dedit iam ante descriptum, Peruana Carthagine attulerat placentã quandam foris nigram, intus luteam, & adhuc humidã, tametsi bis mille ferè milliaribus allata esset. Eius pauxillum me præsente dissoluit aquæ rosaceæ stillatitio liquore, & eo faciem filij sui, qui erysipelate laborabat, illiuit: postridie simili liquore calente faciem illius abluit: facies adeo integra & sana reddita est, atque si erysipelate non laborasset.* Medicamentũ ad ignẽ sacrũ.

CONFECTAM *verò referebat hanc placentam è lumbricis, quos Indi terra eximentes, Mayzi foliis educant, deinde iam pingues fictili coquunt, eos despumando: colatos deinde rursus decoquunt, donec ad vnguenti*

consi-

consistentiam aut etiam densiorem reduxerint.

Carlo Sancto.

Carlo sancto. ANTE *triennium ex Mechoacan prouincia delata est quædam radix* Carlo Sancto *dicta, cuius insignes facultates prædicant.*

Descriptio. NOSTRO *Lupulo similis est, & perticis se conuoluit illius more, quibus si careat, humi spargitur & diffunditur: folia etiam Lupulo similia, colore viridi, sed obscuriore, odore graui: neque florem, neque fructum fert: Radix crasso capite est, ex quo aliæ radices oriuntur digiti maioris craßitudine, colore candicante: cortex qui facilè separatur, cuiusq; vsus est, odore aromatico, gustu amaro, cum quadam acrimonia: neruus radicis cortice spoliatus, multis quasi filuris seu tabellis tenuißimis constare conspicitur, quæ sigillatim separari possunt.*

Natales. NASCITVR *temperatißimis prouinciæ Mechoacan locis, solo neque nimium sicco, neque humido. Calida & sicca initio secundi gradus.*

Facultates. RADICIS *cortex mane aliquanto tempore commanducatus, multam pituitam, aliosq; humores ex capite elicit, eamq; ob causam Rheumatismos & capitis dolores & defluxiones curat: in nõnullis etiam vomitu multam bilem & pituitam è stomacho expellens, sed illius decoctum maximè, cuius gratia ventriculum noxiis humoribus liberat, eumq; roborat: purgationem tamen præcedere necesse est.*

IDEM *commanducatus, gingiuis abscedentibus auxilio est, dentes stabilit, eosq; à scabritia & corruptione liberat, orisq; halitum commendat: sed postea vino os eluendum, ad amaritudinem tollendam.*

PVLVERIS *eius exigua quantitas ex vino albo, aut adainti, canellæúe decocto sumptus, vuluam obstructionibus liberat,*

liberat, mensesq; prouocat, & flatus discutit, purgato videlicet prius corpore, & aluo (dum eo remedio vtetur) ex æquis partibus Liquidambar & vnguenti Dialtheæ inuncto.

CORDIS affectibus, iis præsertim qui ex vteri sympathia oriuntur, auxilio est eius puluis, vt ante, sumptus, aut illius decoctum hoc modo præparatum.

RADICIS minutim concisæ drachmæ duæ in aquæ sextario & dimidio coquuntur ad dimidias, corticis citri in puluerẽ redacti drachmæ quatuor, pulueris Canellæ drachmæ duæ statim iniiciuntur, ac denuo feruent, deinde colantur. Istius decocti sex vnciæ singulis diebus mane addito sacchаro propinantur, purgato tamẽ prius vt decet corpore. Carlo sancto decoctum.

HVNC puluerem, & decoctũ nonnulli in morbi gallici affectibus, atq; etiam Epilepsia cõmendant. Alterum experiri nõ admodum necesse est, quod multis aliis ad eum morbum remediis abundemus. Alterius periculum faciam in iis, qui vigesimum quintum ætatis annum nondum excessêre: nam Epilepsiam in adultis tollere, non est verisimile.

Radix S. Helenæ.

EX portu S. Helenæ, qui est in prouincia florida, adferũtur radices quædam prælongæ, sed nodosæ admodum, pollicari craßitudine, foris nigræ, intus albæ, sapore aromatico, Galangæ ferè simili. Resectis his nodis & perforatis, fiunt precariæ spherulæ, quas milites Hispani & Indi de collo suspendentes, multum illis tribuunt. Hi siccati rugantur, duriq; & quasi cornei fiunt. Planta ramos suos per terrã diffundit, foliaq; ampla & viridia admodum profert. Radix D. Helenæ, & eius historia.

NASCITVR locis humidis; sicca initio, calida in fine secundi gradus existimatur. Natales.

HAS radices Indi lapidibus conterunt, totumq; corpus sibi inducunt balneaturi, quoniam cutim constringunt, & membra, vt inquiunt, suo grato odore roborant. Facultates.

ILLIVS

ILLIVS *puluis cum vino haustus, in ventriculi doloribus, vrinæ difficultatibus, & Nephritide commendatur.*

VT ex descriptione facultatibusque huius plantæ colligere licet, ad Cyperi genus aliquod referri poterit.

Guacatane.

Guacatane. MISSA *nobis est ex Hispania noua plantula quædam candicans (sed sine radice) Indis* Guacatane *nuncupata, nostro* Polio *montano haud absimilis, sed inodora, quæ an florem aut semen proferat, ignoro.*

Facultates. AD *Hæmorrhoides commendatur hac ratione. Eius plantæ decocto ex vino (si calor absit) alioqui ex aqua, hæmorrhoides abluuntur, deinde blandè siccantur, postmodum eiusdem plantæ puluere insperguntur.*

DOLORES *ex frigore & flatibus ortos, in quacunque corporis parte sedat, si locus resina prius inunctus, tenuissimo huius puluere inspergatur, & pannus lineus superimponatur: nam illico adhærebit* Cerati *modo, nec inde amouebitur, nisi dolore mitigato.*

EIVS *puluis leuibus vulneribus impositus, præsertim inguinum, ea mundat & ad cicatricem perducit.*

MISSÆ *item sunt ad me aliquot aliæ plantæ, sine nomine, quarum vnius ex aqua decoctum calidè sumptum, pectoris vitiis auxilio est.*

ALTERA, *quæ partus mortuos, secundasque morantes trahit, cuius rei magnam experientiam habent* Indi.

TERTIAM, *si (cùm maximè viget) quispiã colligere volens duntaxat contingat, ilico flaccescit, & procumbit.*

QVARTA *per solum diffusa est & expansa: si quis tamẽ eã attingat, statim cõtrahitur: vt brassica murciana.*

HELLEBORVS *item niger Hispanico similis, & iisdem facultatibus præditus.*

MVLTA

MVLTA *præterea alia medicamenta in Indiis nostris inueniuntur, insignibus facultatibus prædita, quæ cum tempore (vt iis vti poßimus) innotescent: vt ex eorum, quæ hactenus allata fuerunt, vtilitatibus colligere licet, quandoquidem infiniti morbi, qui alioqui incurabiles videbantur, horum vsu curati sunt.*

QVÆ *omnia meæ diligentiæ accepta ferre oportet, & primæ huius meæ historiæ parti, quæ per vniuersum orbem admodum celebris fuit, ob medicamentorum, quæ in ea continentur descriptionem.*

ET *vt omnes intelligant quàm vtilis meus hic liber fuerit, subiicere hîc libet Epistolam ad me scriptam ex Peruana vsque regione, à nobili quodam viro, ante duos menses: etenim ex eorum quæ in illa descripsi lectione, inuenti sunt in Peru lapides Bezaares, orientalibus aut inferiores viribus, de quibus Deo volente in tertia parte agemus.*

Epistola ad D. Nicolaum Monardis.

NON *dubium est Clarißime Doctor, quin nouum videbitur, me virum illiteratum, semperq́ militiam in his regionibus sequutum, ad te scribere, de iis quæ ad facultatem vestram pertinent. Verum animi mei erga eruditos viros propensio (in quorum numero tu es, ob libri tui lectionem, quem de Medicamentis in his regionibus nascentibus eorumq́ facultatibus euulgasti, & laudem quam eo libro hîc consequutus es) fecit vt etiam ignotus has ad te dederim. Etenim satis commendare non poßim vtilitatem quam hîc attulit tuus iste liber, cùm ex eo rationem consecuti simus, qua medicamentis vtendũ sit, ex quibus sine methodo ante vsurpatis, nullum auxilium percipiebamus: nũc verò ex tui libri lectione, plerique à morbis, qui deplorati videbantur, liberati sunt.*

IAM sunt plures quam viginti octo anni, quod militiã sequens, per has Indias peregrinor, in quibus non solum quæ à te descripta sunt, nascuntur, sed etiam pleraque alia, quorum fama nondum ad vos peruenit, ob Medicorum huc à vobis commeantium magna ex parte negligentiam & inscitiam, quibus publica vtilitas (quam tamen summam præstare possent) curæ non est, sed vt quæstui duntaxat seruiant.

Animal lapidẽ Bezar gignens.

FORMAM animalis, ex quo lapis Bezar extrahitur, in tuo libro describis. Ea diligentiùs perpensa, Animalium genus quoddam in istis montibus frequens inuenimus, valde simile iis Hircis (nisi quod cornibus orbum est) quos in Orientali India reperiri tradis. Rufi sunt coloris magna ex parte, & herbas salutiferas depascuntur (quarum magna est copia in montibus vbi ista animalia degunt) ita fugacia, vt solo tormentorum æneorum ictu adsequi poßimus.

DECIMA quinta Iunij huius anni 1568. ego cum aliquot amicis ad venationem profecti sumus in huius regionis montes, in eam quinque dies insumpsimus, & aliquot ex his quæ dixi animalibus confecimus, cumq́; eorum causa venationem suscepissemus, librum tuum contuleramus.

APERTO itaque maximo, & prouectioris ætatis animali, neque in ventriculo, neque in alia parte corporis lapides inuenimus, quo factũ est, vt Indicis animalibus similia non esse putaremus. Percontati Indi, quos, vt nobis inseruirent, deduxeramus qua corporis parte lapides hæc animalia haberent, se quidquam de lapidibus scire negabant (vt sunt nobis infestißimi, nec sua secreta nobis innotescere vellent) Indus tamen puer, decem aut duodecim annos natus, cùm videret nos tantopere id scire cupere, in animali receptaculum quoddam & veluti marsupium nobis ostendit, in quod depastas herbas recipiunt, donec eas postea rumi-

ruminatas in ventriculũ traiiciant. Ibi puerum ilico interficere voluerunt Indi, quòd nobis id indicasset, eum tamen postea, nobis in venatione occupatis, interceperunt, & ,vt intelleximus, sacrificarunt. Indi eos lapides magno habent in precio, eosq; in Idolorum suorum delubris, quæ Guacas vocant, & alia etiam preciosissima quæq; offerre solent, veluti aurum, argẽtum, gemmas, monilia, animalia, & pueros. Guacas.

ILLVD *autem admiratione non caret, hoc animal per totas has Indias non reperiri, præterquam in montibus istis Regni Peruani. Nam ego omnia Mexicana regna, omnes Peruanas prouincias & regna, prouincias & insulas Marañon, Floridam, & multas præterea Occidentalium Indiarum regiones peragraui: attamen nusquam hæc animalia conspexi, quam in solis huius regni Peru montibus.* Animal Bezaares lapides gignens in solis Peruanis montibus.

EGO *qua potui diligentia ab Indis amicis de horum lapidum facultatibus inquirens, intro sumptos, aut foris impositos mirificè venenis & toxicis resistere intellexi, cordis affectibus auxiliari, tineas ventris expellere, & eorum puluerem vulneribus sagittarum toxico illitarum vtilissime inspergi. In summa hũc lapidem alexipharmacum esse perniciosissimi illius toxici quo sagittas suas illinunt, ad sese mutuo conficiendos, atque etiam nos Hispanos, quorum plerique, post vehementes cruciatus & furores mortui sunt, nullum auxilium inuenientes: tametsi in sublimato vulneribus insperso nonnulli leuamen senserint: verùm si toxico recenti illitæ sagittæ sint, præsentaneam perniciem adferunt, nec sublimatum prodest.* Facultates.

EX *animalis igitur quod primum secuimus bursula, nouem lapides exemimus, qui Naturæ beneficio istic creati videntur ex salutiferarum illarum herbarum succo, quæ in bursulam illam congeruntur. Secuimus & alia huius generis animalia, quæ confeceramus, in quibus omnibus lapides*

 inue-

inuenimus, plures aut pauciores, pro animalium ætate.

OBSERVANDVM *autem est, sola quæ pascũtur in montibus animalia, lapides istos præstantes generare: nam quæ in planis pabulum sumunt, vt herbas minus salubres depascuntur, sic etiam lapides eorum, tametsi vtiles, iis viribus non pollent, quibus ij præditi sunt, qui ab animalibus in montanis degentibus eruuntur.*

COEPIMVS *iis vti eo ordine quem in tuo libro docuisti, & aduersus eosdem etiam morbos, in quibus sanandis mirabiles eorum effectus experti sumus, quos longum esset referre. Quæ omnia tibi accepta referre debent non modo Hispani, sed etiam vniuersus orbis. Quantum ad me attinet, vt aliquam animi gratitudinem ostendam pro beneficiæ accepto, opera Ioannis Antonij Corci, diuitis mercatoris, duodecim ex iis lapidibus mitto; si eò peruenerint, eos in multis morbis experiri poteris. Eiusdem opera, an eos acceperis mihi significare poteris; etiam, quæ voles in tuam gratiam faciam, imperare, quoniam tui sum obseruantissimus.*

Phaseolus Peruanus.

NVNC *capsulam accipies in qua Phaseoli genus inuenies, quod Martij initio tantummodo serendum erit, ne frigore lædatur. Planta est fabæ similis, minor tamen, fructũ in siliquis ferens. Seni huiusmodi fructus (fabas virides sapiunt) cum sale manducati, validè bilem, mediocriter pituitam, & sine molestia hydropicorum aquas euacuant: eosdem effectus præbent sicci triti & ex vino sumpti: sed cibum paratum habere conuenit, quia si validius quàm necesse sit, purgent, cibo sumpto earum vehementia ilico infringetur.*

Planta gramini similis.

PLANTAM *etiam quandam hic in planis nascentem graminis modo, magnis facultatibus præditam: siquidem eius decoctum gargarisatum, rheumatismis, gutturis, phlegmonibus, aliisq́; vitiis auxilio est: manducata, multam pitui-*

pituitam educit, ideoq; morbis superioribus, & capitis doloribus vtilis. Denominationem à me sumpsit hæc planta, quod mihi familiaris eius vsus sit, & aliis, vt vtantur, consulam: cuius facultates me docuit quidam Indus in stirpium cognitione admodum versatus.

FRVCTVM item arboris cuiusdam, quæ solummodo in hac prouincia nascitur, Ilicis magnitudine, cortice Cerri ægylopis simili, foliis fraxini. Magnis viribus pollet: nam corticis eius puluis vulneribus inspersus, ea mundat, deinde carnem generat, & perfectè curat. Dentes eodem puluere fricati stabiliuntur, gingiuæ abscedentes sanantur. Foliorum decocto intincti panni, & calidi vulneribus, aut pulueri corticis illis insperso impositi, curationem eorum accelerant, & humorum eo defluxum prohibent. Ex ea manat liquor odoratus, quem etiam fructui adiunxi, suffitibus idoneus ad multos capitis morbos, & emplastris vtilis.

Molle, cuius ante mentionẽ feci, describere videtur.

Ex eius fructu salutiferam admodum potionem Indi conficiunt. Eum istic seri & nasci velim: nam tibi delectationem adferret, ob eas quibus prædita est hæc arbor facultates, tum etiam quia nouum arboris genus est, & omni tempore odoratum.

INDVS quidam Aethiopissam meum mancipium, malignis vlceribus & inueteratis vexatam, puluere cuiusdam fructus iis insperso, ea mundauit, exesa putrida illa carne, deinde eundem puluerem cum ellichnio vlceribus sanis imposuit ad carnem generandam, vlcusq; ad cicatricem perducendum. Erat verò is fructus in insula Margarita, vbi mancipium curandum dedi, admodum vulgaris, sic vt eo vulgariter vescãtur, magnitudine Assyrij mali, nucem Persicæ mali nuci similem continens, cuius concrematæ puluis ad ea quæ nunc enumeraui, vtilis est. Illud verò admiratione non caret, nucleum qui hac nuce continetur, adeò

Fructus vlcerarius.

noxium esse,& deletria facultate præditum, vt seu vir, siue animal eo vescatur, præsentaneam mortem sibi moliatur, cui nullo remedio occurri potest, tanquam sublimatum aut corrodens aliud medicamentum sumpsisset.

Planta sanguineos sudores excitans.

IN *vrbe Posto, vbi aliquot annis vixi, omnis generis morbos Indus quidam curabat, solo cuiusdam plantæ succo artubus & parti affectæ illito. Aegros deinde stragulis egregiè tegebat ad sudorem prouocandum: sudor è partibus illitis emanans, merus sanguis erat, quem lineis pannis abstergebat; atque ita in curatione pergebat, donec satis sudasse putaret, optimis interea cibis eos alens. Eo remedio multi morbi deplorati curabantur, imo ægri iuniores & robustiores ab eius vsu fieri videbantur. Sed neque precio, neque precibus, neque minis vnquam efficere potuimus, vt eam plantam nobis demonstraret.*

Arbor venereos stimulos domans.

ARBOR *quædam hìc inuenitur materie spongiosa, ex qua Indi nunquam ignem struent, tametsi quis illis mortis periculum minitetur: aiunt enim, quotquot ad eius flammã siue ignem accedunt, aut quos solummodo fumus pertingit, in re venerea impotentes fieri.*

Centella, & eius facultates.

TVMORES *in pedibus & cruribus ex frigidis humoribus orti hìc curantur herba quadam* Centella *nuncupata: siquidem ea trita tumoribusq́; imposita, ilico pustulas excitat, è quibus multus humor effluit, donec tumor omnino resoluatur. Sæpius istas euacuationes inter Indos fieri, & nonnullos Hispanos eis vti vidi.*

ANNO *1558. in vrbe D. Iacobi, quæ est in prouincia Chile, quidam Indi captiui suras sibi amputarunt, & eas assas, præ fame, ederunt, & (quod mirabile dictu) cuiusdam plantæ folia vulneribus imponentes, ilico sanguinẽ sistebant.*

HERBÆ *& arbores Hispanicis similes, admodum paucæ hìc inueniuntur, quia solùm eas non alit. In Hispania*

noua

noua (cùm primum in noſtram poteſtatem redacta eſt) multæ arbores & plantæ Caſtellanis ſimiles inuentæ ſunt, tum etiam aues & quadrupedes.

INVENIVNTVR hîc Colubri humana magnitudine, nulla feritate metuendi, nec cuiquam nocentes. Aranei mali cytrij magnitudine, admodum virulenti. Buffones pluit Hiſpanicis non minores, quos Indi aſſatos edunt, vt & pleraſque alias immunditias. Colubri. Aranei. Buffones.

PROXIMIS huic continenti inſulis, tam multi, tantiq́ue vultures inueniuntur, vt pecudes deuorent, ob cuſtodū, qui Aethiopes ſunt plerunque, negligentiam. Vultures.

VNA verò res me in admirationem rapit, vaccas in montibus educatas, ſi in plana deducātur, omnes emori. Eſt mihi amicus qui trecentas vaccas in plana traduxerat, illæ aliquanto tempore nihil depaſcentes paulatim defecerunt, vt ne vna quidem intra menſem ei viua relicta ſit: omnes autem trementes & tabeſcentes moriebantur. Adferebant nonnulli cauſam naturalem, quod cùm in montibus frigidiſsimis, vbi ſingulis diebus pluit, educatæ eſſent, calorem illum planiciei, in quam nullæ vnquam pluuiæ decidunt, ferre non potuiſſe, & mutatione illa ſubita ab extremo frigore, in extremum calorem, mortuas eſſe. Etenim conſideratione dignum eſt, quod in planicie illa, quæ octo duntaxat miliaribus ad montes vſque patet, in longitudinem verò plus mille milliaribus porrigitur, nunquam pluerit, in montibus autem illis vicinis pluat quotidie.

SVPERIORE Octobri venit ad nos affinis meus Alphonſus Garcias, ſtrennuus miles, qui ſe verum Alexipharmacū inueniſſe ait aduerſus pernicioſum illud toxicum quo Cannibales in bello & venationibus vtuntur (ſola enim ferina & humana victitant) deguntq́ue à Charças ad Chile vſque Peruanas prouincias.

Planta quæ est Alexipharmacum.

EST verò ea planta, vt ait, foliis latis, plantagini Hispanitæ haud absimilibus, quæ trita & vulneribus imposita, venenũ extinguit, & à symptomatis illis liberat, quæ toxicum generare solet. Pro magno thesauro æstimant Hispani, eam plantam se inuenisse, quoniam illius præsidio tuti, hostes suos Indos non ita metuent, qui duntaxat illis formidabiles erãt, toxici illius præsentaneam mortem adferentis causa: infinitos siquidem Hispanos trucidarunt, quos tamen esui aptos negant & duriore carne esse, nisi trucidati tres aut quatuor dies prius macerentur.

NASCITVR autem eadem regione, vbi fit toxicum, & (tametsi credam aliis etiam locis inueniri) voluit Deus eò loco remedium patefacere, vnde pernicies adfertur.

HÆC omnia eò scripsi, vt cõsideres apud te, quàm multæ plantæ his similes in nostris Indiis nascantur, quæ nobis ignotæ sunt, quoniam Indi neque eas, neque earum facultates nobis patefacere volunt, etiamsi nos morientes videant, aut in carcerem coniiciantur: quod si quædam ex prædictis, & aliæ nonnullæ nobis innotuerunt, ab Indicis mulieribus eas edocti sumus, quæ Hispanis, libidinis gratia, sese commiscentes, omnia quæ sciunt aperiunt.

VERVM prolixior esse nolo, quod ignorem an hæc epistola ad te peruentura sit: quam si peruenisse intellexero, prolixiores dabo de facultatibus aliarum plantarum, & animalium, & de aliis rebus hîc nascẽtibus, quæ tibi delectationem adferent, quandoquidem harum rerum es adeo studiosus. E Lima in Peru ad 26. Decembris 1568.

Tui studiosissimus

Petrus de Osma & XarayZeio.

TAMETSI *mihi ignotus sit, qui has ad me dedit, videtur tamen naturalium rerum studiosus, ideoq; mihi amplectendus. Nam, vt militis munus est, perpetuo in armis versari, sanguinem profundere, & alia militaria munia exercere, laudandus est qui plantarum cognitionem, earumq; facultates inquirit. In quo Dioscoridem imitari videtur, qui cùm militaret in exercitu Antonij & Cleopatræ, quocunq; tamen perueniebat, plantas, arbores, animalia, fodinas, & alia præterea Naturæ miracula inquirebat, ex quibus sex illos libros, qui toto orbe celebrantur, composuit, vt maiorem laudem scribendo sit consecutus, quàm si bellica virtute multas vrbes sub imperium suum subegisset. Itaque multū huic viro debeo, cùm propter eam quam de me concepit opinionem, tum eorum quæ ad me misit gratia, mihi certè gratissima. Illi scribam, vt nobis plura ex ea regione mittat.*

PLANTARVM, *quas ad me misit, facultates, experiemur, & semina suo tempore seremus. Lapides Bezaares, ab Orientalibus mihi differre videntur: nam in superficie sunt perpoliti, & coloris ex cinereo obscuri, & sub duabus veluti testis aut crustis materiam quandam albam continent, quæ dentibus attrita, mera terra est insipida, potiusq; infrigidare, quàm calefacere videtur. Fabæ magnitudine plerunque sunt: inueniuntur tamen magni & parui, qui magna ex parte sunt planiores. Ego vnum comminui, eiusq; puluerem adolescenti, quem venenum hausisse dicebant, propinaui, &, nescio an huius pulueris, aliorúmue medicamentorum beneficio, sanatus est. Illius periculum in aliis morbis faciam: & quidquid de hoc, tum aliis medicamentis noui experiemur, in tertio huius historiæ medicamentorum volumine describemus, in quo magna arcana continebūtur, quæ magnam omnibus oblectationē adferent, & præsertim ægris, qui abs illorum facultatibus curari debebunt.*

Lapis Bezar Peruanus ab Orientali differt.

QVID-

QVIDQVID verò in hac historia scripsi, aut ab iis didici qui ex illis regionibus venerunt, aut ex eorum temperamentis collegimus, aut ipsa experientia nos docuit.

ILLVD verò animaduertere oportet, omnia quæ ex nostris Indiis adferuntur, magna ex parte calida esse, & sub hoc temperamento eis vtendum, si quis illa sumere volet.

FINIS.

INDEX ALPHABETICVS

IN LIBRVM DE SIMPLICIBVS medicamentis ex Occidentali India delatis, quorum in Medicina vſus eſt: auctore D. Nicolao Monardis.

A.

B.

G *Balſami*

Copal-

Nico-

R.

S.

T.

FINIS.

